

Mirjana Teodosijević
(Beograd)

JEZIK ŠTAMPE TURSKE NARODNOSTI U JUGOSLAVIJI (LIST »TAN«)

UVOD

U Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji, kao zajednici ravnopravnih naroda i narodnosti, danas živi 101.328 Turaka¹ što predstavlja 0,5 odsto ukupnog stanovništva zemlje. Ova narodnost je uglavnom nastanjena u SR Makedoniji, a manjim delom u SAP Kosovo.

U staroj Jugoslaviji Turci su bili veoma zapostavljeni. Spadali su u grupu manjina kojima to svojstvo nije bilo priznato. Zbog toga su se mnogi iselili, a oni koji su ostali, često su prikrivali svoj nacionalni identitet, što su denekle činili i nekoliko godina po oslobođenju. Zato i statistički podaci o broju Turaka u našoj zemlji ne mogu se uzeti kao potpno tačni, pa ne bi trebalo zanemariti i izvesne proizvoljne procene.

Prema prvom posleratnom popisu od 13. III 1948. godine, broj pripadnika turske narodnosti u našoj zemlji iznosio je 97.954², a prema drugom iz 1953, 259.533³, ili 1,53 odsto ukupnog stanovništva zemlje. Iako je broj pripadnika turske narodnosti danas upola manji u odnosu na 1953, (glavni uzrok tome trebalo bi tražiti u izraženijem iseljavanju Turaka u matičnu zemlju u ovom periodu) ovo smanjenje kao da stoji u obrnutoj proporciji sa njihovim materijalnim i kulturnim razvitkom.

U periodu između dva rata Turci koji su ostali da žive na teritoriji takozvane Južne Srbije (Makedonije) nisu uspeali da se izbore za otvaranje škola na svom maternjem jeziku. Otvaranjem malog broja zabavišta (sibjan mekteba) i petogodišnjih osnovnih škola, u kojima se s minimalnim brojem časova predavao maternji jezik i nauka o muslimanskoj veri⁴, nije moglo da se umanju nezadovoljstvo Turaka, koji su bili lišeni prava na slobodan razvoj svog nacionalnog identiteta. Predratna Jugoslavija je privremenim zakonom iz 1920. priznala prava manjinama koje su živile u severnim područjima (nemačkoj, mađarskoj, rumunskoj, češkoj, rusinskoj i italijanskoj), ali uopšte nije priznala postojanje šiptarske, bugarske i turske manjine u južnim područjima države⁵. Tako je ponor dubok dve decenije progutao više generacija nacionalno potlačenih mladih ljudi kojima je bilo osporeno školovanje na maternjem, turskom jeziku.

1. Statistički kalendar Jugoslavije, Beograd 1982, str. 37.

2. Statistički godišnjak FNRJ 1954, Beograd 1954, str. 60.

3. Koča Jončić, Nacionalne manjine u Jugoslaviji, Beograd 1962, str. 4.

4. Dragomir S. Obradović, »Prosvetne prilike u Južnoj Srbiji« u: Skoplje i Južna Srbija, Beograd 1925, str. 125-141.

5. K. Jončić, op. cit., str. 9.

Posle drugog svetskog rata položaj manjina se u potpunosti izmenio. Saveznim ustavom iz 1974. (a i prethodnim) zajamčena je sloboda izražavanja pripadnosti narodu, odnosno narodnosti, sloboda izražavanja nacionalne kulture i sloboda upotrebe svog jezika i pisma. U područjima gde žive Turci, pored srpskohrvatskog i albanskog, počinje ravnopravno da se koristi i turski jezik. Otvaraju se osnovne, srednje i više škole za obrazovanje nastavnika⁶ u kojima se celokupno gradivo predaje na turskom jeziku. Osnivanjem Odseka za orijentalistiku na Prištinskom (1973) i na Skopskom univerzitetu (1976) počinje izučavanje turskog jezika i na naučnom nivou.

Pesnički nadarenim Turcima dugo je manjkao prostor za njihovo književno-umetničko iskazivanje na jugoslovenskom tlu. Nit bogatog književnog stvaralaštva započeta još u vreme osmanske dominacije u ovim krajevima, prekinuta je između dva rata. Pojavom lista »Birlik« (Jedinstvo) 24. decembra 1944. u Skoplju, turska narodnost je dobila autonomni prostor za iskazivanje svog nacionalnog bića pisanom reči. To je doprinelo širenju njihovog kulturnog nasleđa koje sve više počinje da se afirmiše kao važna komponenta našeg celokupnog društvenog stvaralaštva.

Prvi dečji list »Pioner Gazetesi« (Pionirske novine) počinje da izlazi 15. septembra 1950, da bi već sledeće godine promenio naziv u »Sevinç« (Radost). Skoplje je kolevka još jednog dečjeg lista, »Tomurcuk« (Pupoljak, 1959) kao i mesečnika za društvena i kulturna pitanja, »Sesler« (Glasovi, 1965) kojim turska narodnost u našoj zemlji proširuje horizonte za potpunije iskazivanje nacionalnog identiteta.

Kulturna aktivnost turske narodnosti nije mogla da ostane samo u granicama SR Makedonije. Dugo se osećala potreba za pokretanjem sličnih listova i na Kosovu. Tako se od 1969. u Prištini izdaje nedeljni list »Tan« (Zora), a od 1973. i tromesečni časopis za društvena pitanja, nauku, književnost i umetnost »Çevren« (Horizont) Nisu zaboravljeni ni najmlađi iz ove pokrajine. Mesečnik »Kuş« (Ptica) ugledao je svetlost dana 1979. Od 1971. i kulturno-umetničko društvo »Doğru Yol« iz Prizrena izdaje časopis za kulturu i umetnost »Esin« (Inspiracija). Prvih petnaest brojeva ovog časopisa nosilo je isti naziv kao i društvo.

Novinsko-izdavačke kuće »Birlik« (Skoplje) i »Tan« (Priština) razvile su i bogatu izdavačku delatnost. Piscima turske narodnosti pružena je prilika da im se dela objavljuju na maternjem jeziku, a zahvaljujući niskim cenama, knjige su pristupačne svima.

Ne samo u štampi, već i u drugim sredstvima javnog informisanja, turska narodnost je dobila mogućnost afirmacije. Na radiju i televiziji se emituju specijalni programi na turskom, a od 1950. u Skoplju radi i Pozorište narodnosti. Treba napomenuti i plodan rad većeg broja kulturno-umetničkih društava, čiji je značaj za vaspitanje omladine vešestruk. Najstarije među njima je »Yeni Yol« (Novi put) iz Skoplja osnovano 1947. godine, a zatim 1951. »Doğru Yol« (Pravi put) iz Prizrena, »Gerçek« (Stvarnost) iz Prištine i »Yeni Hayat« (Novi život) iz Tetova. Nešto kasnije pojavljuju se društva u Gostivaru, Ohridu, Strugi i drugim mestima.

Danas turska narodnost predstavlja značajan činilac u razvoju jugoslovenskog društva u celini.

1. LIST »TAN«

List »Tan« (Zora) počeo je da izlazi u Prištini 1. maja 1969. godine, kao glasilo Socijalističkog saveza radnoga naroda Kosova. U početku se pojavljivao četrnaestodnevno, da bi već od marta 1970. postao nedeljnik s težnjom da u dogledno vreme

6. Prema podacima iz Statističkog godišnjaka..., str. 331, 1949/50. godine otvoreno je 132 osnovne i 11 srednjih škola, a 1950/51, pored 132 osnovne i 16 srednjih, otvorena je i prva škola za obrazovanje nastavnika.

izlazi i češće, kako bi mogao blagovremeno da obaveštava svoje čitaoce o najznačajnijim događajima iz društveno-političkog, ekonomskog i kulturnog života Pokrajine kao i zemlje i sveta.

List ima unutrašnjopolitičku, spoljnopolitičku, kulturnu i sportsku rubriku. Redakcija »Tana«, inače mlada po postojanju i po starosnoj strukturi, nastoji da čitaoce podrobno obaveštava o svim zbivanjima u zemlji i svetu. Također se za afirmaciju žene Kosova u udruženom radu, podstiče aktivnost omladinskih organizacija, prati značajne kulturne i sportske priredbe i vaspitno-prosvetnim prilozima za decu pozitivno utiče na njihov razvoj. Štampa se u tiražu od 3.000–3.500, a prodaje se i van granica Jugoslavije. Novinsko-izdavačko preduzeće »Tan« takođe prevodi »Delegatske novine« SAP Kosovo i rastura ih zajedno s listom.

Pojavom glasila na turskom jeziku u SAP Kosovo popunjena je velika praznina koja se osećala među Turcima u ovom delu naše zajednice. Posebno treba istaći ulogu »Tana« u afirmisanju stvaralaštva pisaca turske narodnosti, od kojih su mnogi, a naročito mladi, prve pesme i priče objavili na stranicama ovog lista. Značaj »Tana« prevazilazi domene jednog čisto informativno-političkog glasila. Bogatim i plodnim raspravama o književnosti, prevodima iz stvaralaštva svih naših naroda i narodnosti, kao i znanjački urađenim izborom iz savremene turske i ostalih svetskih književnosti, »Tan« je poprimio i poučni i vaspitni karakter. Cela jedna generacija mladih ljudi stasala je uz informativno-obrazovne rubrike ovog lista.

1.1: Imajući u vidu da novinari mogu uticati na razvoj književnog jezika, ponekad snažnije i od samih književnika, redakcija »Tana« je još od prvih brojeva počela da poklanja veliku pažnju kulturi izražavanja u listu. Stoga već više od jedne decenije napisi o jeziku zauzimaju značajno mesto u listu. Ukazivanje na jezičke greške tim putem, neosporno je uticalo na poboljšanje ne samo pisanog, već i govornog turskog jezika na Kosovu.

Jezič kojim je »Tan« pisan je standardni turski. On je, ipak, podlegao lingvističkoj interferenciji jezika koji se govore u multilingvalnoj sredini Kosova. Jezička orijentacija lista je purizam (özleştirme) o kojem će nešto više reći biti u poglavlju (3.3.). Ovaj puristički pokret uhvatio je maha u Turskoj, doveo do korenitih promena u jeziku, izazvao burne polemike i stvorio dva suprotna stava u krugovima intelektualaca.

Postavili smo zato sebi zadatak da u ovom radu, analizirajući jezič na leksičkom i morfosintaksičkom nivou, utvrdimo kakva su i kolika odstupanja od turskog Turske⁷. Imajući u vidu da ovde nije reč o dijalektu, već o varijanti turskog standarda, nismo dirali u njegovu osobenost, ali smo nastojali da za najčešće gramatičke greške, koje nismo mogli da smatramo kao osobenost tog varijeteta, nađemo neka najpovoljnija rešenja. To, međutim, ne znači da su jedino ta rešenja moguća i ispravna, već samo da spadaju u red onih koja to jesu za ovu materiju.

2. SRPSKOHRVATSKO-TURSKI JEZIČKI KONTAKTI

2.1. U višejezičnoj zajednici Kosova, naročito zbog stalnog dodira srpskohrvatskog kao jednog od zvaničkih jugoslovenskih jezika i turskog kao maternjeg jezika turske narodnosti, dolazi do lingvističke interferencije na svim nivoima.

Američki lingvist Uriel Weinreich, čije se ime najčešće vezuje za termin »jezici u kontaktu«, u svojoj iscrpnoj monografiji »Jezici u kontaktu«⁸ kaže da su dva jezika u

7. Termin turski Turske, usvojili su Turci 1940. da bi iz ogromne familije turskih jezika (dijalekata) koji se govore na Balkanskom poluostrvu, Kipru, Siriji i Iraku izdvojili jezič Republike Turske.

8. Uriel Weinreich, *Languages in Contact*, New York 1953.

kontaktu ako ih iste osobe alternativno koriste. Praksu alternativnog korišćenja dva jezika naziva bilingvizmom, a uključena lica bilingvalnim⁹. Operišući ovim pojmovima, on definiše fenomen interferencije kao »odstupanja od normi oba jezika koja se dešavaju u govoru bilingvalnih govornika kao rezultat njihovog prisnog poznavanja više od jednog jezika, to jest kao rezultat jezičkog kontakta¹⁰«.

U našem istraživanju zadržaćemo se na pitanjima koja proističu iz dodira srpsko-hrvatskog i turskog jezika, kao i na teškoćama s kojima se suočavaju bilingvalni Turci kada prevode termine iz naše društveno-političke, pravne i ekonomske prakse.

Interferentne pojave među jezicima u kontaktu mogu biti jednosmerne ili dvosmerne. Jednosmerni uticaji u našem slučaju su:

1. da primarni (turski) jezik utiče na sekundarni (srpskohrvatski);
2. da sekundarni (srpskohrvatski) jezik utiče na primarni (turski).

Pod dvosmernim uticajem podrazumevamo obostrani uticaj jezika – podjednako utiču jedan na drugi (3).

Ovi uticaji i vidovi jezičke komunikacije u kojima se oni ispoljavaju menjaju se u različitim vremenskim periodima. Tako je period do drugog svetskog rata obeležen jezičkim uticajima tipa 1 i 3 (turski je bio, uglavnom, izvor pozajmljivanja), a u posleratnom periodu može se govoriti prevashodno o uticajima drugog tipa (izvor pozajmljivanja je srpskohrvatski). Jezički dodiri na Kosovu pre oslobođenja dešavali su se uglavnom na nivou nestandardizovanog govornog jezika, a u posleratnom na nivou govornog i pisanog standarda, kao i na nivou nestandardizovanog govornog jezika¹¹. S obzirom da se u ovom radu bavimo jezikom štampe, naša interesovanja su usmerena na jezičke kontakte na nivou pisanog standarda.

Jezička interferencija srpskohrvatskog s turskim se javlja i ostvaruje na fonološkom, leksičko-semantičkom i morfo-sintaksičkom nivou. Leksička pozajmljivanja su najčešći vid interferencije jer su moguća i između jezika koji su tipološki različiti. Količina interferencije umnogome zavisi od toga da li su u pitanju tipološki slični jezici. Mada Meillet smatra »da su gramatički sistemi dva jezika . . . nedostupni jedan drugom¹²«, savremena lingvistička istraživanja su dokazala da nema granica koje bi mogle da spreče lingvističku interferenciju među jezicima u kontaktu. Na taj način model ravnopravne višejezičnosti, koji je karakterističan za našu društveno-političku zajednicu, olakšao je prodor elemenata srpskohrvatskog u tipološki posve različit turski. Iako su se na jednom relativno malom geografskom prostoru ukrstile dve sasvim suprotne jezičke struje, o začetku jednog mešanog jezika ovde ne može biti ni govora.

2.2. U našem slučaju reč je o jednoj varijanti standardnog turskog jezika, prilagođenoj našoj društvenoj stvarnosti, koja se koristi u svim sredstvima masovnog informisanja na turskom. Međutim, ova varijanta nije jasno određena, s obzirom da ne postoji ustaljenost varijantnih razlika, već se one menjaju od članka do članka i od jednog do drugog broja lista. Ta obeležja su rezultat ne samo interferentnih pojava, već i nekih nejezičkih momenata koji, uprkos sekundarnoj ulozi, doprinose stvaranju utiska da je reč o postupnom formiranju posebne varijante turskog standarda. Po nama, nejezički elementi u »Tanu« kojima se narušava jezička norma turskog su sledeći:

1. Neodgovarajuća filološka stručnost novinara u čijim napisima ponekad izbija na površinu nestandardizovan govorni turski ili im se u tekstu potkradaju neke konstrukcije srpskohrvatskog porekla;

9. Ibid., str. 1.

10. Ibid., str. 1.

11. Rexhep Ismajli, »O dvojezičnosti (višejezičnosti) Albanaca u Jugoslaviji« u: Jezik u društvenoj sredini. Zbornik radova sa konferencije jezik i društvo, Novi Sad 1976, str. 85-90.

12. Cit. prema: U. Weinreich, op. cit., str. 29.

2. Veliki broj grešaka za koje pretpostavljamo da su tehničke prirode (nepoštovanje zakona vokalne harmonije, regresivne asimilacije i ostalih pravila u sufiksaciji), s obzirom da su to osnovna ortografska i fonološka pravila koja se daju na početku svake gramatike turskog jezika;

3. Nedostatak lektora i korektora koji bi svojim primedbama ukazivali novinarima na neke tipične greške¹³.

Verujemo da bi se eliminisanjem ovih nejezičkih pojava znatno ublažile varijantne razlike koje se osećaju u »Tanu«.

3. LEKSIKA

Leksika je oblast u kojoj smo uočili prilično velika odstupanja od turskog Turske. Imajući u vidu da su turski i srpskohrvatski tipološki različiti, prirodno je da će se morfologija i sintaksa više opirati jezičkim uticajima od leksike. Meillet smatra da je leksika »domen posuđivanja par excellence¹⁴«, što će se pokazati kao tačno i u našem radu.

Greške na leksičkom nivou ogledaju se u sledećem:

ODSTUPANJA nastala zbog prenošenja neekvivalentne leksike srpskohrvatskog jezika na turski.

ODSTUPANJA nastala zbog upotrebe internacionalizama koji su česti u srpskohrvatskom, ali ne i u turskom.

EKSTREMNA upotreba neologizama kojima se zamenjuju arapske i persijske pozajmice. Kažemo ekstremna, jer su »mnoge reči koje vode porekle iz arapskog ili persijskog još u upotrebi ali dalje pozajmljivanja iz ovih jezika je obustavljeno«¹⁵.

Do ovih pojava došlo je iz sledećih razloga:

3.1. U razvoj književnih jezika nacionalnosti u Jugoslaviji nužno se unosi nešto što je proizvod razvoja jugoslovenskog društva¹⁶. Naime, pošto je samoupravljanje imanentno društveno-političkom uređenju Jugoslavije, ovo, u svetu jedinstveno organizovanje društva, moralo je da se odrazi i na jezik turske narodnosti. Od prvih početaka razvoja posleratne štampe na turskom, novinari su se našli pred nimalo lakim zadatkom da pronađu najpogodnije načine za transponovanje neekvivalentne srpskohrvatske leksike na turski jezik.

Pod neekvivalentnom leksikom Barhudarov podrazumeva »leksičke jedinice (reči i postojeane skupove reči) jednog od jezika koji nemaju ni potpune, ni delimične ekvivalente među leksičkim jedinicama drugog jezika¹⁷«. Takve reči i skupovi reči obuhvataju lične i geografske nazive, nazive ustanova i organizacija i realije (predmete, shvatanja, situacije) koje nisu prisutne u govoru ljudi koji pripadaju nekoj drugoj zajednici. Neekvivalentnu leksiku predstavlja naša samoupravna terminologija i druge (nepoznate) realije naše društvene i kulturne stvarnosti.

Barhudarov navodi pet načina za prenošenje neekvivalentne leksike: 1. transliteracija ili transkripcija; 2. kalkiranje; 3. opisni prevod; 4. približni prevod; 5. transformacioni prevod¹⁸.

13. Prilikom naše posete redakciji »Tana«, decembra 1981, bio je zaposlen samo jedan lektor-korektor.

14. Cit. u: U. Weinreich, op. cit., str. 56.

15. P. Sloka Rej, »Standardizacija jezika« u: *Kultura* 25, 1974, str. 91.

16. Dušan Jović, »Perspektive sociolingvistike u Jugoslaviji« u: jezik u društvenoj sredini. Zbornik radova sa konferencije *Jezik i društvo*, Novi Sad 1976, str. 23.

17. L. S. Barhudarov, *Jazyk i prevod*, Moskva 1975, str. 94.

18. *Ibid.*, str. 96-104.

Nas interesuje kalkiranje kao način koji se najčešće koristi za prenošenje neekvivalentne leksike u listu »Tan«. Kalkiranje prividno predstavlja jednostavan i vrlo prihvatljiv način za prenošenje poruke s jednog na drugi jezik. Međutim, po našem mišljenju, ovaj »ropski prijevod¹⁹« krije u sebi dve dileme koje nije lako razrešiti:

1. Kako odrediti koja je od leksičkih jedinica u jeziku prevoda apsolutni sinonim sa leksičkim jedinicama jezika originala.

2. Koliko će poruka koja je enkodirana u neekvivalentnoj leksici biti razumljiva na jeziku prevoda.

U mnogim primerima u »Tanu« oba ova zahteva su zadovoljena i takvi kalkovi su opšteprihvaćeni, kako kod nas tako i u matici (na primer, *özyönetim*) Drugi su, pak, na neki način u eksperimentalnoj fazi upotrebe jer za njih još nisu nađena najpovoljnija rešenja. Sve dok se ne zadovolje ti neophodni zahtevi, sredstva informisanja će se služiti neujednačenom terminologijom što čitaoca dovodi u nedoumicu.

3.1.1. Ovde dajemo izvestan broj termina svojstvenih našoj društvenoj praksi koji su kalkiranjem preneti u turski jezik:

BAĞLANTISIZLAR (nesvrstani) – Ovaj termin se prvi put pojavljuje u »Tanu«. Donedavno u turskom Turske za nesvrstane zemlje su se upotrebljavali izrazi *bloklar dışı ülkeler* (vanblokovske zemlje) i *üçüncü dünya* (treći svet) koji ni u kom slučaju nisu adekvatni. Znatno prihvatljiviji je naš kalk *bağlantısızlar*. Izveden je od reči *bağlantı* = veza, sveza, sufiksa *-sız* kojim se iskazuje neposedovanje i sufiksa za plural *-lar*. Zbirom značenja elemenata koji ulaze u ovu leksičku jedinicu postignut je odgovarajući prevod.

Od rečnika koje smo koristili u ovom radu beleži ga samo Tursko-ruski rečnik²⁰.

BIRLEŞİK EMEK (udruženi rad) – Izraz je izveden iz prideva *birleşik* = ujedinjen, sjedinjen i imenice *emek* = trud, rad, udeo. Spada u red onih izraza koji terminološki nisu ujednačeni. U listu »Birlik« se za isti pojam koristi *toplu çalışma*. Pošto ove realije nema u Turskoj, Turčin iz Turske će teško moći da shvati njeno značenje.

Ovaj izraz ne beleži nijedan od rečnika koji su nam bili dostupni.

ÇALIŞAN HALK SOSYALIST BİRLİĞİ (Socijalistički savez radnog naroda). – Izraz koji nije ujednačen. U »Birliku« se umesto participa *çalışan* upotrebljava pridev *çalışkan*. Čini nam se da je u ovom izrazu particip glagola *çalışmak* (raditi) mnogo prihvatljiviji jer nosi samo jedno značenje – »radan«. Rečnici koje smo koristili daju kao osnovno značenje pridev *çalışkan* – »vredan, marljiv«, a »radan« navode kao drugo, odnosno njegovo treće značenje.

ÇALIŞMA BAŞKANLIĞI (radno predsedništvo). – Uobičajen naziv za ovo radno telo u turskoj štampi je *divan başkanlığı, geçici kurul*.

İŞ AKSİYONU (radna akcija) – ova realija ne postoji u Turskoj. Izraz ne beleže rečnici.

FEDERAL DIŞİŞLERİ SEKRETERİ (savezni sekretar za inostrane poslove). – Termin koji je ujednačen u svim sredstvima javnog informisanja na turskom kod nas. Ipak, čitaocu iz Turske znatno je bliži i jasniji izraz *dışişleri bakanı* (ministar inostranih poslova). Kada se oba termina za istu jezičku stvarnost nađu jedan pored drugoga, kao u donjem primeru, stiće se utisak da su, u pitanju ličnosti koje obavljaju različite funkcije.

Npr.: Türkiye Dışişleri Bakanı İltar Türkmen'le Federal Dışişleri Sekreteri Lazar Moysov.

19. R. Simeon, Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva, T. I, Zagreb 1969. str. 630.

20. Turecko – ruski slovar, Moskva 1977.

ORTAK ÇALIŞMA TEMEL ÖRGÜTÜ (OOUR). – Već duže ne može da se nađe odgovarajući prevod ovoga izraza. U upotrebi je više različitih varijanti: *Emek Temel Örgütü*, *İş Ortaklığı Temel Örgütü* (TV); *Birleşik Emek Esas Örgütü* (Birlik).

YUGOSLAVIYA KOMÜNİSTLER BİRLİĞİ (Savez komunista Jugoslavije). – Ispravan prevod i opšteprihvaćen izraz. Termin *parti* (partija) je uobičajen u turskoj štampi (*Komünist partisi*).

FEDERAL YÜRÜTME KONSEYİ (Savezno izvršno veće). – Oblik koji je u širokoj upotrebi, mađa smo donedavno u štampi primećivali i sledeće oblike: *Federal Yürütüm Danıştayı*, *İcra Konseyi*. Primećujemo da je arabizam *icra* zamenjen sa öztürkçe *yürütme*, dok se galicizam *konsey* preferira u odnosu na novoturski *danıştay*.

HALK VE HALKLAR (narodi i narodnosti). – Već potpuno odomaćen izraz kod nas. Izvesno vreme u upotrebi je bio izraz *milliyet ve milliyetler*. Termin *halklar* nije dovoljno jasan Turcima iz Turske i zahteva pri upotrebnim dopunsko objašnjenje jer u njihovoj društvenoj praksi postoje jedino manjine (*azınlıklar*).

Ovih nekoliko primera jasno ukazuju koliko društveno-politička terminologija nije ujednačena na turskom jeziku, što svedoči o teškoćama s kojima se suočavaju ne smo njeni tvorci već i sami čitaoci. Smatramo da bi u najskorije vreme trebalo da se sastanu predstavnici javnog informisanja na turskom jeziku u našoj zemlji i da zajedničkim naporima nađu najpogodnija rešenja kako bi se ujednačila raznorodna terminologija, čime bi se izbegla postojeća šarolikost i izvesna nedoslednost.

3.1.2. Pored postojeće neekvivalentne leksike, primetili smo da se mnoge realije, kojih takođe ima i u turskom društvu, neosnovano reprodukuju kalkiranjem. Takvi kalkovi su, na primer:

mal evi – robna kuća
 taksa pulu – taksena marka
 işçi insanlar – radni ljudi
 seç-al dükkani – samousluga
 diğerleri arasında – između ostalog
 ötekileri arasında
 gündem sırası – dnevni red
 nehrin teknesi – rečno korito
 örtülü çarşı – prekrivena čaršija
 törenli yemin – svečana zakletva
 törenliant içmesi

Budući da ovde nije reč o stranim pozajmicama koje bi, u skladu sa purističkim težnjama, trebalo reprodukovati pomoću domaćih elemenata, ovakvim izrazima nema mesta u turskom. Njih treba zamenjivati odgovarajućim izrazima koji se koriste u turskom Turske:

umumi mağaza/büyük mağaza
 damga pulu
 işçiler/çalışanlar
 migros²¹/süper market
 ezcümle/başka şeyler arasında
 gündem
 nehrin yatağı
 kapalı çarşı
 yemin töreni
 and içme töreni

21. Naziv za lanac samousluga koje su otvorene krajem 70-tih godina, Termin sličan našem Centropromu.

Trebalo bi razmisliti i o tome da se pojmovi koji postoje i u životnoj praksi u Turskoj, a koji se kod nas samo terminološki razlikuju, ujednače. Na taj način bi čitalac iz Turske takođe mogao da shvati poruku. U protivnom, ne može čak ni da je nasluti.

3.2. Novinar se obraća književnim jezikom ljudima različitog uzrasta i obrazovanja, pa samim tim svaka njegova reč mora da bude jasna i pristupačna svima²². Da bi tekst bio razumljiv turskom čitaocu iz Jugoslavije, novinar se svesno opredeljuje za neku integralnu pozajmnicu iz srpskohrvatskog, ili za kalk koji je već odomaćen u govornom, nestandardnom jeziku, umesto da upotrebi odgovarajući izraz koji za taj pojam postoji u standardnom turskom.

Ponekad, kada je u žurbi, a hitno treba da se prevedu vest primljena na srpskohrvatskom, novinar kao krajnjem rešenju pribegava kovanju nove reči jer nije u mogućnosti da upotrebi priručnike²³. Takvi izrazi uglavnom predstavljaju modifikovane internacionalne reči, koje su u širokoj upotrebi u srpskohrvatskom jeziku.

3.2.1. Dobar deo pozajmnicu iz evropskih jezika, čija je upotreba odomaćena u srpskohrvatskom, veoma se malo, ili uopšte ne čuju u turskom jeziku. Relativno kasno otvaranje turskog sveta prema Zapadu²⁴, kao i činjenica da je turski genetski i tipološki potpuno različit od evropskih jezika, svakako je usporilo prodor jezičkih elemenata iz ovih kultura.

Imajući u vidu da su u pozajmljivanju između različitih jezika leksička pozajmljivanja primarna, turski jezik se u dodiru sa Zapadom (prvenstveno Francuskom), bogatio uglavnom novim izrazima, dok ostali jezički nivoi nisu toliko podlegli tim uticajima.

Turski se više od jednog veka bogati internacionalnom leksikom putem štampe, časopisa i knjiga²⁵. Strana terminologija ulazi u jezik uprkos odlučnom stavu purista da spreče pozajmljivanje bilo koje vrste. Pozajmice, koje pretežno sačinjavaju galicizmi i anglicizmi, adaptiraju se prema fonetskim i morfološkim zahtevima turskog čime se olakšava njihov prodor u jezik.

3.2.2. U ovom poglavlju dajemo strane reči u obliku u kojem se javljaju u »Tanu«. Za većinu može da se pretpostavi da su prodrle u jezik posredstvom srpskohrvatskog. Potvrdu za njihovo postojanje tražili smo u sledećim rečnicima: Türkçe Sözlük²⁶, Büyük Türkçe Sözlük²⁷, Türkçe Yabancı kelimeler Sözlüğü²⁸, Redhouse

22. Radomir Životić, *Izražavanje novinara*, Beograd 1981, str. 13.

23. Ovaj podatak smo saznali iz razgovora sa nekoliko novinara »Tana«.

24. Uvidevši da je modernizacija države i društva neophodna radi njihovog daljeg opstanka na Balkanu, Osmanlije se početkom 19. veka okreću prema tehnički nadmoćnom Zapadu. Nizom korenitih reformi u periodu Tanzimata (1839-1876), kojim su prethodile vojne reforme Selima III (1789-1807) i Mahmuda II (1808-1834), tursko društvo je trebalo da se uključi u savremene tokove civilizacije.

25. Mustafa N. Özön u *Türkçe Yabancı Kelimeler Sözlüğü*, Istanbul 1962, str. III-IX daje pregled stranih reči koje su pojedini časopisi unosili u turski jezik i koje su postale sastavni deo turske leksike.

26. *Türkçe Sözlük*, 6 baski, TDK, Ankara 1974, (TS).

27. D. Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, Ankara 1981, (BTS).

28. Mustafa Nihat Özön, *Türkçe Yabancı Kelimeler Sözlüğü*, İstanbul 1962 (YKS).

Yeni Türkçe İngilizce Sözlük²⁹, Turecko-russkij slovar³⁰. U nekim slučajevima koristili smo se i drugim priručnicima³¹ radi utvrđivanja turskog ekvivalenta ili grafičkog oblika reči.

TAN	SRPSKO- HRVATSKI	TS	BTS	YKS	TI	TR	U ČEŠĆOJ UPOTREBI
							U TURSKOJ
administrasyon	administracija	-	-	-	-	+	idare, yönetim
aktif ³²	aktiv	+	-	+	-	+	grup
amputasyon	amputacija	-	-	-	-	-	ampütasyon, (YKS, TI, RS)
ansambl	ansambl	-	-	+	-	+	topluluk, grup
arheologi	arheologija	-	-	-	-	-	arkeoloji
artiljeri	artiljerija	-	-	-	-	-	topçuluk
blokada	blokada	-	-	-	-	-	abluka, blokaj
Brisel	Brisel	-	-	-	-	-	Brüksel
bruto	bruto	-	-	-	-	+	brüt, brüto
Çikago	Çikago	-	-	-	-	-	Şikago
dezenformasyon	dezinformacija	-	-	-	-	-	uydurma haber
elaborat	elaborat	-	-	-	-	-	etüd, etüt, araştırma
energetik	energetski	-	-	-	-	-	enerjik
enspektor	inspektor	-	-	-	-	-	müfettiş, enspektör (YKS, Tİ, TR)
enstitüsyonal	institucionalan	-	-	-	-	-	kurum (adet) haline getirmek
entegrasyon	integracija	-	-	-	-	+	bütünleme
entervü	intervju	-	-	-	-	-	mülakat, konuşma, entervyü (TR), enterviyü (YKS)
eufori	euforija	-	-	-	-	-	refah, öfori ³³
envestisman	investicija	+	-	+	-	+	yatırım
feyton	feljton	-	-	-	-	-	tefrika
fonksiyoner ³⁴	funkcioner	-	-	-	-	-	görevli, yönetici
format	format	-	-	-	-	-	boy
gigant	gigant	-	-	-	-	-	dev
global	globalan	-	+	+	-	+	genel, umumi
identik ³⁵	identičan	+	-	+	-	+	özdeş, aynı
inersiyon	inercija	-	-	-	-	-	atalet
integral	integralan	-	-	-	-	+	bütünleşme
iştafet	ştafeta	-	-	-	-	-	istafeto
jübile ³⁶	jübilaran	+	+	+	-	+	jübile
kalifikasyon ³⁷	kvalifikacija	-	-	-	-	-	nitelik, yeterlilik

29. Redhouse Yeni Türkçe – İngilizce Sözlük, İstanbul 1974 (TI).

30. Turecko-russkij slovar, Moskva 1977 (TR).

31. Kemal Demiray, Batı Dilleri Sözcüklerine Karşılıklar Kılavuzu, Ankara 1972. (BDSKK); Yeni Yazım Kılavuzu, 8 baskı, TDK, Ankara 1975 (YYK); Ali Püsküllüoğlu, Öz Türkçe Sözlük, Ankara 1975 (ÖTS).

32. U turskom reč *aktif* se upotrebljava kao pridev ili prilog, a ne kao imenica. U ovom primeru: Bu örgütler ve *aktifler* yürütme bürosuna daha belirli bir biçimde durerler. (Tan, 28. 01. 1971) reč *aktif* treba zameniti odgovarajućom.

33. Psihološki izraz koji nije ušao u široku upotrebu.

34. Rečnici beleže reč *funksiyon*.

35. TT rečnik beleži ga kao matematički izraz.

36. Reč *jübile* se u rečnicima navodi samo kao imenica. U literaturi nismo naišli na primere u kojima se koristi kao pridev.

37. YKS daje francusku reč *kalifiye* (kvalifikovan) na primer: *kalifiye işçi*. Međutim, »biti kvalifikovan za nešto« prevodi se pomoću turske reči *nitelik* to jest *gerekli olan nitelikleri taşımak*. Potvrdu nalazimo u oglasima za radna mesta u listovima »Milliyet« i »Cumhuriyet«.

kapitülasyon ³⁸	kapitulacija	+	+	+	+	+	kapitülasyon
koegzistansiyon	koegzistencija	-	-	-	-	-	beraber yaşama
koegzistens	kompromis	-	-	-	-	-	uzlaşma, kompromi ³⁹
kompyuter	kompjuter	-	-	-	-	-	kompiütör, hesap makinesi
konkur ¹⁰	konkurs	+	+	+	-	+	ilan, yarışma
konsepsiyon ⁴¹	konsepcija	-	-	-	-	-	kavram
konvertabil	konvertibilan	-	-	-	-	-	değiştirilebilir
konzerve	konzerva	-	-	-	-	-	konserve
korupsyon	korupcija	-	-	-	-	-	rüşvet
lektür ⁴²	lektira	-	-	+	-	-	okunması gerekli kitaplar
maksimal	maksimalan	-	-	+	-	-	azami
mandat	mandat	-	-	-	-	-	süre, manda
maneken	maneken	-	-	-	-	-	manken
memoarlar ⁴³	memoari	-	-	-	-	-	hatıralar, anılar
neutral	neutralan	-	-	-	-	-	nötür, nötr, tarafsız
normalize etmek	normalizovati	-	-	-	-	-	normale döndürmek normalleştirmek
obje ⁴⁴	objekat	+	+	+	+	-	tesisat, nesne, yapı
operasyon	operacija	-	-	-	-	-	operasyon, ameliyat
ötoband	autoban	-	-	-	-	-	otoyol, anoyol, otoban
partnör ⁴⁵	partner	-	-	-	-	-	ortak
pioner (piyoner)	pionir	-	-	-	-	-	piyoniyeye
plantaj	plantaza	-	-	-	-	-	plantasyon
plenum	plenum	-	-	-	-	-	genel toplantı
podrum	podrum	-	-	-	-	-	bodrum
premiyör	premijera	-	-	-	-	-	gala, premiyer (YKS), prömiyer (TR)
privat	privatan	-	-	-	-	-	özel, hususi
produçent	producent	-	-	-	-	-	yapımcı, prodüktör
produkt	produkt	-	-	-	-	-	ürün, mahsul
raund	runda	-	-	-	-	-	raunt
recenziya	recenzija	-	-	-	-	-	düzelme

38. *Kapitülasyon* beleže rečnici kao istorijski termin.

39. Reč *kompromi* registruje jedino BDSKK.

40. Reč *konkur* se u turskim listovima ne upotrebljava za oglašavanje slobodnih radnih mesta. Umesto *konkur* stoji *eleman araniyor, elemanlar alınacaktır, ... elemanlar ariyor* itd. («Mil-liyet», «Cumhuriyet»).

41. U poslednje vreme ova reč se upotrebljava u turskim dnevnim listovima, mada nije za-beležena ni u jednom od rečnika kojima smo se koristili.

42. *Lektür* (franc. lecture) u turskom se upotrebljava u svom osnovnom značenju «čitanje» (npr. Lektürden ders vermek). Lektira, odnosno knjige koje jedan učenik treba da pročita za određeno vreme, ne postoji u turskim školama pa samim tim i reč *lektür* se obično ne upotrebljava u ovom značenju.

43. Jedino YKS beleži reč *memoar*.

44. Ova reč u srpskohrvatskom ima različita značenja. U turskom se, međutim, koristi više kao filozofski termin (obje-predmet, stvar). Gramatički objekat se kaže *nesne*, a u izrazima kao što su: /... iktisadi bir obje (26. 4. 1975), ... ticaret objelerinde (26. 4. 1975.) reč *obje* bi trebalo zameniti bližim terminima (iktisadi bir yapı, ticaret kurumlarında).

45. Ovu pozajmicu beleže rečnici u sledećim oblicima: kao *partöner, partener* (YKS), *partner* (TR); *partöner* (BTS).

rekonstrüksyon	rekonstrukcija	-	-	-	-	-	yenidan inşa etmek, rekonstrüksiyon (YKS, TR)
rekonstruktif	rekonstruktivan	-	-	-	-	-	düzeltilici
relatif	relativan	-	-	-	-	-	nisbi, izafi, rölatif (YKS, BTS)
rezidensyon	rezidencija	-	-	-	-	-	konak
rezolüsyon ⁴⁶	rezolucija	-	-	-	-	-	karar
separat	separat	-	-	-	-	-	ayrı basım
separatizm	separatizam	-	-	-	-	-	ayrılıkçılık
skeptik	skeptik	-	-	-	-	-	şüpheci, kuşkucu
spormen	sportista	-	-	-	-	-	sporcu, sportmen
stabillik	stabilnost	-	-	-	-	-	istikrar, stabilizasyon (TR)
statüs	status	-	-	-	-	-	statü, durum, hal
strüktür	struktura	-	+	+	-	-	yapı
subverzif	subverzivan	-	-	-	-	-	tahripkâr
süvenir	suvenir	-	-	-	-	-	hatıra eşyası
şinyel	şinjel	-	-	-	-	-	şinel (YKS, TR)
şniçel	şniçla	-	-	-	-	-	eskalop, şnitzel
taksist	taksist	-	-	-	-	-	taksi şöförü, taksici
telegraf	telegraf	-	-	+	-	-	telegraf
transver	transfer	-	-	-	-	-	aktarma, transfer
transparent	transparent	-	-	-	-	-	döviz
tribün	tribina	-	-	-	-	-	tribün
urbanistik	urbanistički	-	-	-	-	-	şehirçilik
üniverzal	üniverzalan	-	-	-	-	-	evrensel, umumi, üniversal (YKS, BTS)
verziyon ⁴⁷	verzija	-	-	-	-	-	ifadelerin her biri
vital	vitalan	-	-	-	-	-	hayati

Analizom gore navedenih izraza došli smo do sledećih zaključaka:

— Izvestan broj ovde navedenih reči u poslednje se vreme upotrebljava u turskom Turske, ali ih ne beleže ni najsavremeniji rečnici (na primer: *konsepsiyon*, *konvertabil*, *rezolüsyon* i druge).

— Neke pozajmnice su pogrešno adaptirane (na primer: *arheoloji*, *maneken* i druge), odnosno upotrebljavaju se u srpskohrvatskom obliku. U slučajevima dileme kako se neka strana reč prenosi u turski jezik, treba se poslužiti odgovarajućim rečnicima kako bi se izbegle greške ove vrste.

Internacionalizmi sa produktivnim sufiksom *-tion* prenose se u turski dvojako: kao *-syon* i *-siyon*⁴⁸. Pošto u priručnicima koje smo koristili u radu nismo naišli na objašnjenje u vezi sa upotrebom ovih nastavaka, mi smo, na osnovu postojećeg materijala izveli sledeće pravilo: Ako se poslednji slog ispred *-tion* završava samoglasnikom, nastavak će biti *-syon* (na primer: *operasyon*, *kapitülasyon*), a ukoliko se poslednji slog završava suglasnikom, onda se konsonantska grupa razbija pomoću epontetičkih vokala i, i, u, ü (na primer: *konstrüksiyon*).

— Svaka imenica u turskom ne može da se upotrebi kao atribut, (na primer: *jübile*).

— U »Tanu« smo uočili težnju da se daje prednost stranim izrazima (na primer: *global*, *investisman*), umesto rasprostranjenih domaćih (*genel*, *yatırım*).

— Imena zemalja, gradova i drugih geografskih pojmova treba pisati u njihovom turskom obliku. Ako je u »Tanu« Skoplje *Üsküp*, onda će Brisel biti *Brüksel*.

46. Rečnici ne beleže ovu reč mada se u poslednje vreme pojavljuje u turskoj štampi.

47. Ovaj se izraz, u zavisnosti od konteksta, različito prenosi u turski.

48. M. N. Özön, op. cit. str. XI

— Zbog veoma strogog odnosa prema tekstu originala, za neke mnogoznačne srpskohrvatske reči (na primer objekat) upotrebljava se turski ekvivalent (*obje*), a da se pri tom ne vodi računa da se turska značenja ne podudaraju u potpunosti sa srpskohrvatskim!

— Pored arabizama i persizama, galicizmi su najčešće pozajmice u turskom⁴⁹. Reči iz evropskih jezika se obično adaptiraju prema francuskom modelu, a galicizmi imaju prednost u odnosu na druge evropeizme. Također smo zapazili da se Turci radije opredeljuju za asimilovanu arapsku reč umesto evropske, dok se ne izvede turska (na primer: *administrasyon/idare*).

3.3. Redakcija »Tana« se prihvatila ideje pokreta čišćenja turskog jezika od stranih pozajmica i njegovom pojednostavljenju.

Sudbina turskog danas se nalazi većim delom u rukama članova pokreta jezičkog purizma (Äri Türkçecilik, Öz Türkçecilik, Özleştirmecilik), čiji su predstavnici poznate ličnosti iz javnog i kulturnog života Turske. Njima se pridružuju kulturni i naučni radnici (naročito pesnici i književnici) iz redova turske narodnosti u Jugoslaviji⁵⁰, oduševljeno prihvatajući ideje novatorstva.

Reforma jezika u Turskoj zvanično počinje 12. jula 1932, odnosno osnivanjem Društva za proučavanje turskog jezika (Türk Dili Tedkik Cemiyeti)⁵¹. Nakon reforme pisma, to je logičan nastavak pojednostavljenja i čišćenja turskog od arapskih i persijskih elemenata koji su u takozvanom srednjem periodu turskoga jezika počeli da prodiru u nj.

Ovaj period počinje primanjem islama u 10. veku. U sklopu mnogobrojnih reformi Kemala Atatürka, sprovedenih radi modernizovanja zemlje i njenom okretanju prema Zapadu, reforma jezika, kao dugotrajan proces, zahtevala je angažovanje ne samo filologa, već i svih ljudi od pera. Počela je borba sa tuđicama koje su vrlo brzo zamenjivane izmišljenim ili izvedenim rečima. Jedino su galicizmi bili pošteđeni zbog tradicionalno dobrih odnosa sa Francuskom. Ova jezička zbrka je dovela do toga da ni sâm Kemal Atatürk nije mogao da razume najbliže saradnike. To ga je pokolebalo u njegovoj odlučnosti da stvori čist turski jezik (öztürkçe), ali za povratak je bilo kasno. Purizam je pustio svoje duboke korene i više nije mogao da se iskoreni.

Danas u turskim lingvističkim krugovima vladaju dva oprečna stava: filolozi (smatraju ih reakcionarnim – gerici) posmatraju jezik sa gramatičkog stanovišta i bore se protiv izmišljenih (uydurma) reči, čija morfološka struktura ne odgovara pravilima građenja reči u turskom jeziku; lingvisti, pak, ističu da nauku o jeziku ne čini samo gramatika već i društvena uloga jezika⁵². Pravog arbitra nema. Jedna struja smatra da

49. S. Đinđić, »Prilog proučavanju galicizama u turskom književnom jeziku« u: Anali Filološkog fakulteta (Beograd), sv. 10, 1970. str. 40-57.

50. V: S. Đinđić i D. Tanasković, »Poezija turske narodnosti u Jugoslaviji« u: Izraz (Sarajevo), XX, septembar 1976, 9, str. 187-196.

51. Analogno svojim purističkim stavovima, 1934. društvo menja svoj naziv u »Türk Dili Araştırma Kurumu«, a na svom trećem kongresu, održanom 1936, dobija današnji naziv »Türk Dil Kurumu«.

52. U okviru bogate izdavačke delatnosti, koja se bavi ovim i sličnim pitanjima, (radovi A. S. Leventa, D. Aksana i Z. Korkmaz i drugih) posebnu pažnju zaslužuje poduhvat novinsko-izdavačke kuće »Tercüman«. Ona je 1980. izdala seriju od tri knjige »Yaşayan Türkçemiz«, koje donose niz interesantnih polemika o jeziku (»Benim Türkçem Nerde«, »Güzel Türkçe - Doğru Türkçe«, »Vatandaş Türkçe Konuş« i dr.) čiji su autori profesori Istanbulskog univerziteta i druge uticajne ličnosti kulturnog i javnog života Turske.

nove reči nisu više turske od onih što su u upotrebi vekovima i koje su podjednako razumljive školovanom građaninu i nepismenom seljaku. Druga struja, čiji je najžešći zagovornik Tursko lingvističko društvo, beskompromisno upotrebljava nove izmišljene i izvedene reči, sa željom da u najskorije vreme stvori čist turski jezik. Do 1932, od 29.000 reči u turskom jeziku, samo je 11.000, odnosno 38% bilo čisto turskih, a danas ih od 28.000 ima 17.500, odnosno 63%. Ovo su podaci koje navodi Ömer Asim Aksoy u predgovoru »Öz Türkçe Sözlüka⁵³«, a koji svedoče o trudu i postignutim rezultatima Turskog lingvističkog društva i njegovih sledbenika u pravljenju normativnog rečnika.

3.3.2. Pod neologizmima u turskom podrazumevamo nove reči koje su na tri načina ušle u ovaj jezik:

- izvođenjem (türetme)
- novotarenjem (uydurmacılık)
- pozajmljivanjem iz evropskih jezika (reči za nove pojmove, predmete i pojave).

Nove reči koje jedna generacija upotrebljava od detinjstva za nju više ne predstavljaju neologizme, već obične izraze kojima se služi u svakodnevnom govoru. Međutim, kod starijih generacija obično se javlja otpor prema novim rečima, posebno onima koje nisu izvedene prema morfološkim pravilima njihovog jezika. Takve pozajmice su kratkog veka. Čim se za njih nađe odgovarajući turski termin, postepeno nestaju iz upotrebe⁵⁴.

U skladu sa jezičkom orijentacijom, »Tan« je riznica novostvoreih reči. Neke od njih su tek u povoju i bez ikakvog sintaksičkog iskustva. One smetaju i vredaju osećanje za jezik sve do trenutka kada shvatimo da ih i sami upotrebljavamo.

U ovom spisku dajemo neke neologizme koji se često upotrebljavaju u »Tanu« kao i oblike koji se češće javljaju u pisanom jeziku u Turskoj. Pri tom treba imati u vidu da učestalost upotrebe pojedinih reči dosta zavisi od jezičke politike koju vode pojedine izdavačke kuće i novinske agencije u Turskoj.

»Tan«/öztürkçe	Oblici koji se češće javljaju u Turskoj	srpskohrvatski
akak	mecra	rečni tok
anıt	abide	spomenik
bakman	müfettiş	inspektor
betik	kitap	knjiga
betinleşme	tasvir	opis
doğa	tabiat	priroda
doğal	tabii	prirodno
dönem	devre	period
etkinlik	aktivite	aktivnost
evre	safha	faza
eylem	aksiyon	akcija
qiysi	elbise	haljina, odelo
gösteri	temsıl	predstava
güncel	aktüel	aktuelan
ilgiñç	enteresean	interesantan
ilişki	münasebet	odnos
ilişik, ilişkin	ait	koji pripada
irdemen	talebe	student
istem	talep	zahtev
iye	sahip, malik	vlasnik, koji pripada

53. A. Püsküllüoğlu, op. cit., str. 7-9.

54. K. Demiray, op. cit., str. 7.

kent	şehir	grad
kimi	bazı	neki
konut	ikametgâh, mesken	prebivalište, stan
koşul	şart	uslov
neden	sebeb, dolayı, ötürü	uzrok, razlog, zbog
nen	şey	stvar
ozan	şair	pesnik
örök	bina, yapı	zgrada, građevina
örneğın	mesela	na primer
öykü	hikaye	priča, pripovetka
özden	asli	originalan
özel	hususı	privatno, lično
özgür	hür	slobodan
özgürlük	hürriyet	sloboda
salt	yalnız, tek	samo, sam
savaşım	mücadele	borba
serüven	macera	avantura
sonuç	netice	rezultat
soru	sual	pitanje
sürdürmek	devam etmek	nastaviti
sürecek	devamı var	nastavlja se
sayrıharevi	hastane	bolnica
tümel	hepsi	sve, svi
uygarlık	medeniyet	civilizacija
ülke	memleket	zemlja, domovina
üye	aza	član
yanıt	cevap	odgovor
yapı	bünye	grada
yaşam	hayat	život
yedil	hafta	nedelja
yengi	galibiyet	pobeda
yılçağ	mevsim	godišnje doba
yönetim	idare	uprava
yönetmen	müdür	direktor, upravnik

Gomilanje neologizama, od kojih mnogi nisu široko prihvaćeni u Turskoj i ne upotrebljavaju se u svakodnevnom govoru, dovodi čitaoca u nedoumicu. Prihvatanje svakog novostvorenog pojma ne može biti pravi put emancipacije turskog jezika.

4. MORFOLOGIJA I SINTAKSA

Narušavanje jezičke norme turskog jezika oseća se i na morfo-sintaksičkom nivou, pretežno u tekstovima koji se prevode sa srpskohrvatskog.

Narušavanje morfološke norme u jeziku lista »Tan«, ne zadire u oblast interferencije, već je rezultat proizvoljnog građenja reči i njihove pogrešne upotrebe. S obzirom da su ovakve pojave malobrojne i zadiru više u sintaksičku problematiku, morfologiju i sintaksu obrađujemo u jednom poglavlju.

Tipične greške koje zadiru u sintaksu i provlače se kroz sva godišta lista »Tan«, sistematizovali smo i obradili kao posebne jedinice. Zbog postojanja dva jezička sistema, vrlo su aktuelni i »pozajmljeni prevodi« (loan translations) na nivou sintakse. Doslovnim prevodenjem pojedinih sintagmi i rečenica gubi se smisao iskazan u tekstu originala, a prevod biva lišen svake informacije. Takav »kopiran« iskaz može biti jasan

jedino poznavao oba jezika⁵⁵. Ovakvim inojezičkim konstrukcijama se kviri jezik. One nisu poželjne ni u jednom jeziku, a pogotovo ako se prenose iz tipološki različitih jezičkih sistema. Jedini izuzetak predstavlja donedavno osuđivana inverzivna rečenica (devrik cümle), za koju se verovalo da je ušla u turski iz zapadnih jezika. Istraživanja su pokazala da je ova rečenica bila u upotrebi u najstarijim turskim pisanim delima (Oğuz Kağan Destani, Köktürk natipsima, Dede Korkut, Kaabüname i drugih)⁵⁶. Đinđić smatra »da je u nekim turskim dijalektima, kao u Makedoniji na primer, inverzivna rečenica nastala više pod uticajem slovenskih jezika (sh. i makedonskog)«⁵⁷. U prilog ovakvom tvrđenju navodimo naše zapažanje da se inverzivna rečenica češće pojavljuje na stranicama »Tana« nego, na primer, u turskom dnevnom listu »Milliyet«.

U radu smo takođe naišli na veliki broj »posrbljenih«, izvitoperenih rečenica, koje smo kvalifikovali kao loš prevod. Neosporno da je uloženi veliki trud da se nađu leksički ekvivalenti u jeziku prevoda. Međutim, prevođenje podrazumeva »međujezički preobražaj, ili transformaciju teksta na jednom jeziku u tekst na drugom jeziku«⁵⁸, što se ponekad gubi iz vida. Tragajući za odgovarajućom rečju, prevodilac kao da zaboravi na smisao celine, izostane neophodna transformacija, a rezultat takve nepažnje je loš prevod.

5. IZAFET

Izafet (genitivni odnos, status constructus, isim tamlamasi, ad takımı) posebna je sintaksička konstrukcija sastavljena iz odreditelja (determinans, belirten) i određenog (determinatum, belirtilen). Izafet može biti:

1. besufiksni (pridevski) (I₀)
2. jednosufiksni (neodređeni) (I₁)
3. dvosufiksni (određeni) (I₂)
4. lančani izafet (sastavljen iz više članova)

što zavisi od vrste odnosa između njegovih članova.

Izafet se provlači kroz sve nivoe učenja turskog jezika i predstavlja »...ključ za razumevanje mnogih sintaksičkih kategorija...«⁵⁹. Dobro poznavanje pravila tvorbe i upotrebe izafeta je imperativ za korišćenje njegovog bogatog sintaksnog potencijala. Međutim, postojanje većeg broja različitih odnosa, koji se iskazuju pomoću navedenih izafeta, pruža mogućnost odabiranja pogrešnog tvorbenog modela. Mada se i Turci iz Turske zamisle nad ponekom karikom lančanog izafeta, ipak retko kad umesto jednosufiksnog izafeta upotrebe dvosufiksni i obrnuto, što se ne može reći i za Turke iz Jugoslavije.

Uporedo sa uočenim greškama dajemo i pravila o upotrebi nekih izafeta.

5.1. Članovi BESUFIKSNOG izafeta ne primaju sufikse. Determinans može da znači materijal od kojeg je determinatum (*taş köprü*), zanimanje (*avukat Ertunç*), titulu (*profesör Mustafa*), jedinicu mere (*yarım kilo ekmek*), oblik (*yuvarlak top*) kao i osobine lica ili predmeta u prenosnom značenju (*efendi insan*)⁶⁰.

55. Mnoge rečenice bile su nam jasne pošto smo ih »preveli« na srpskohrvatski.

56. Enver Naci Gökşen, »Tarih Boyunca Devrik Cümle« u: Dilbilgisi Sorunları, Ankara 1967. str. 139.

57. S. Đinđić, Prilog proučavanju..., str. 57.

58. L. S. Barhudarov, op. cit. str. 6.

59. S. Đinđić, Udžbenik turskog jezika, Beograd 1979. str. 87.

60. Ibid., str. 147-150.

Slučajeve u kojima se upotrebljava besufiksni izafet umesto jednosufiksnog obradili smo u odeljku o jednosufiksnom izafetu. S obzirom da determinans u tim primerima nema nijedno od navedenih značenja, odnos između njegova dva člana mora da bude drugačiji.

5.2. JEDNOSUFIKSNIM izafetom, čiji determinans stoji u nominativu, a determinatum prima prisvojni sufiks, ne iskazuje se čvrst odnos pripadnosti između njegova dva člana, već kvalifikativni. U takvim slučajevima determinans se prevodi na srpsko-hrvatski pridevom.

P*/Üç gün süren bu <i>dil seminare katılanlar</i> (...) (30. 6. 1970.)	T*/dil semineri-ne
P/ <i>Avrupa ve dünya güçlerin tarihi savaş</i> <i>özelliklerinden yararlanarak</i> (...) (26. 4. 1975.)	T/-Avrupa ve dünya güçleri-nin
P/ <i>Bura halk çoğunlukla balıkçılıkla</i> <i>uğraşmakta</i> (...) (23. 3. 1972.)	T/Bura halkı
P/ <i>Buna en fazla çınar ile çam</i> <i>ağaçlarda</i> raslanır. (16. 8. 1980.)	T/çınar ve çam ağaçları-nda
P/(...) bir Türk filmin aslında Sırphrvatçaya <i>çevrilmesi için</i> (...) (27. 10. 1970.)	T/Türk filmi-nin
P/ekonomi ilişkilerin(...) (5. 1. 1980.)	T/ekonomi ilişkileri-nin
P/ <i>Takdir madalya</i> verildi (14. 2. 1981.)	T/takdir madalyası
P/Kıbrıs'ın buhranına bağlıdır (3. 10. 1974.)	T/Kıbrıs buhranı-na
P/(...)oy kayba uğrarken (9. 10. 1976.)	T/oy kaybı-na

5.2.1. Ako je determinans pridev, onda determinatum ne prima prisvojni sufiks, jer više nije u pitanju genitivni, već atributski odnos (pridev-imenica).

P/ <i>Siyasal örgütlerinde</i> üyelik yapmış(...) (28. 7. 1970.)	T/siyasal örgüter-de
P/ <i>Sosyalist ülkelerinin</i> (...) (19. 4. 1980.)	T/sosyalist ülkeler-in
P/ <i>Federal Konseyi</i> (18. 7. 1974.)	T/Federal Konsey
P/ <i>İşçi gençleri</i> ki(...) (23. 5. 1974.)	T/işçi gençler
P/ <i>Kıbrıslı Türklerinin</i> (1. 8. 1974.)	T/Kıbrıslı Türkler-in

Ako želimo da upotrebimo jednosufiksni izafet onda će biti »Kıbrıs Türkleri«.

P/ <i>Uluslararası sorunlarını</i> kapsanmıştır. (2. 6. 1970.)	T/uluslararası sorunları-ı
P/Theranda otelinde <i>yeni yılını</i> beklemek için(...) (19. 12. 1981.)	T/Theranda otelinde yeni yıl-ı beklemek için(...)
P/Orada <i>ilkokulunu</i> ve lise (sic!) bitirdi. (29. 9. 1975)	T/ilk okul-u
P/Tanınmış <i>turistik kentlerinden</i> biri olan Ohri (...) (24. 8. 1971.)	T/turistik kentler-den
P/ <i>Tarafsız ülkeleriyle</i> var olan(...). (24. 7. 1976.)	T/Tarafsız ülkeler-le
P/(...) <i>geleneksel niteliğini</i> taşıyan (sic!) bu yıla ait gençler gösterisinin örgütlenmesi için(...) (16. 5. 1981.)	T/geleneksel nitelik kazanan
P/Kosovaya değgin kurulan genel <i>komutanlığına</i> atıyor. (29. 9. 1975.)	T/genel komutanlığı-a
P/(...)ansiklopedik <i>ayarındaki</i> sözlükte. (27. 12. 1973.)	T/ansiklopedik ayardaki sözlükte

5.2.2. Participi (prezenta i prošlog vremena) i proparticipi mogu da imaju funkciju atributa. Ako se u tom svojstvu upotrebe, onda ne mogu da stupe u genitivni odnos sa imenicom koju određuju.

P/Betiğin bir bölümü Türk halk yazından alınmış kısa masal ve <i>fıkraların</i> -dan(...) (2. 2. 1980.)	T/alınmış <i>fıkralar</i> -dan
P/Sınırlandırılmış bir biçiminde kalırsa(...) (3. 10. 1974.)	T/sınırlandırılmış bir (biçim-de)
P/Kadınların bu alanda <i>gösterdikleri başarı</i> övgüye değerdir. (19. 10. 1981.)	T/gösterdikleri <i>başarı</i>
P/Kalagan'ın <i>verdiği bir demecine</i> göre(...) (1. 8. 1974.)	T/verdiği bir <i>demec-e</i>
P/Dolayısıyla <i>yaptığı konuşması</i> dünyaca ilgi uyandırdı. (29. 4. 1981.)	T/yaptığı <i>konusma</i>

5.2.3. Jednosufiksnim izafetom se označavaju nazivi gradova, planina, reka, ustanova, hotela, društava, nagrada, romana, priča.

P/»La Pir« in ödülü verildi. (15. 3. 1980.)	T/»La Pir« ödülü
P/Miçunoviç ile Borisavlyeviç... <i>Priştine'nin Üniversitesi</i> ni ziyaret ettiler. (19. 4. 1980.)	T/Priştine Üniversitesi-ni
P/ <i>Kosovo Lig'in</i> ilk turunda (...). (23. 3. 1973.)	T/ <i>Kosova Ligi</i> -nin
P/» <i>Kardeşlik-Birlik</i> gençlerin (...) (13. 6. 1972)	T/» <i>Kardeşlik-Birlik</i> gençleri-nin
P/tuna kıyında(...) (20. 12. 1975.)	T/Tuna kıyısı-nda
P/»Yabancı« <i>öyküde</i> (...) (31. 1. 1981.)	T/»Yabancı« <i>öyküsünde</i>

5.2.4. Kod datiranja brojevi su determinansi, a reči *-yıl* i *-sene* determinatumi u jednosufiksnom izafetu:

P/1979 yılın sonlarında(...) (2. 2. 1980.)	T/1979 yılı-nın
--	-----------------

5.3. DVOSUFIKSNI izafet se gradi dodavanjem genitivnog nastavka na determinans i prisvojnog sufiksa trećeg lica na determinatum. Ovakvim genitivnim odnosom iskazuje se pretežno strogi odnos pripadnosti:

P/(...) <i>otomatin düğme</i> basınca... (20. 12. 1975.)	T/ <i>otomatin düğmesine</i> basınca
P/ <i>böbrekler işlevi</i> (...) (18. 4. 1980.)	T/ <i>böbreklerin işlevi</i>
P/ <i>Tito yolundan</i> giderek(...) (5. 5. 1980.)	T/ <i>Tito'nun yolu-ndan</i> giderek
P/Toplum bölümünde, <i>Milan Bayes</i> YSFC'nin Başarıları ve Perspektifi adlı ilginç bir değerlendirme yazısı yer alıyor (3. 1. 1981.)	T/(...) <i>Bayes'in ... yazısı</i>
P/ <i>Yoldaş Tito'nun eser</i> olan bu güzel(...) (19. 12. 1981.)	T/ <i>Tito'nun eseri</i>
P/bu gün... <i>Yugoslavya'nın</i> ayrılmayacak bir <i>tarihidir</i> . (24. 5. 1980.)	T/ <i>Yugoslavya'nın tarihi-dir</i>

5.3.1. U izafetu u kojem determinatum poseduje glagolsko značenje (proparticipi *na-ecek* i *-dik*), determinans (imenica ili zamenica) prima genitivni nastavak. U našim primerima determinans je u stvari subjekat proširenog objekatskog člana rečenice⁶¹, čija se radnja iskazuje proparticipom.

61. Vidi S. Đinđić, Udžbenik..., str. 266-272.

P/Hasanaginiça <i>oyunu</i> bu yıl Makedonya'nın Prilepe kentinde düzenlenen Tiyatro karşılaşmalarında dört ödül <i>kazandığını</i> ve aynı zamanda yılın oyunu olarak değerlendirdiği de öğrenmiş olduk. (29. 12. 1979.)	T/Hasanaginiça oyununun dört ödül kazandığını...
P/Başkan Tores, ülkedeki <i>durumu</i> hükümetin kontrolü altında <i>bulunduğunu</i> bildirmiştir (24. 8. 1971.)	T/ülkedeki durumun... bulunduğunu...
P/Televizyon <i>seyircileri</i> de bu bale grupunun oyunlarından <i>memnun oldukları</i> kuşkusuzdur. kuşkusuzdur. (10. 12. 1977.)	T/Televizyon seyircilerinin... memnun oldukları
P/(...) <i>teyze</i> anlattığı hayat maceralarını not ediyorum. (5. 4. 1974.)	T/teyzenin anlattığı
P/Amerika Birleşik Devletlerinin (...) <i>seçimleri</i> ancak iki kısım tarihinde yapılacağı (...) (24. 7. 1967.)	T/seçimlerinin... yapılacağı
P/Burada Ilirler, Romalılar ve <i>Türkler</i> de <i>yaşadığı</i> ileri sürmektedir (10.5. 1975.)	T/Türkler'in... yaşadığı
P/Kosova Komünistler Birliği Komitesi Başkanı <i>Mahmut Bakali</i> , Bölge komitesi Başkanlığını 12 aralıkta toplantıya <i>çağırıldığını</i> öğrendik (10. 12. 1977.)	T/(...)Mahmut Bakali'nin çağırıldığını(...)

Primetili smo da se prisvojni sufiks najčešće izostavlja u izafetima u kojima determinatum prima nastavak za genitiv (u najvećem broju slučajeva) ili za neki drugi padež (na primer: *dünya güçlerin/in tarihi; çam ağaçlarda / ağaçlarında*). Ako reč već ima posvojni sufiks 3. lica, često se izostavlja genitivni nastavak u dvosufiksnom izafetu (npr.: *televizyon seyircileri/nin...*). Možemo zaključiti da je ovde reč o nesvesnom izostavljanju neophodne reduplikacije poslednjeg sloga (*ının, onun, ünün, inin*). Ponavljanje fonema neophodno je u lančanim izafetima.

5.4. LANČANI IZAFET (*zincirleme isim tamamlaması*) sastoji se iz više članova ili više izafeta. Može biti sastavljen iz:

1. Jednosufiksnog izafeta kao determinansa i imena sa prisvojnim sufiksom kao determinatuma. (I₁ + N – (s)i).

P/Priştine Belediyesi <i>fonдан</i> (...) (1. 8. 1974.)	T/Priştine Belediyesi fonu-ndan
P/Mitingte hava kuvvetleri <i>orgeneral</i> Adol Donçeviç (...) (26. 12. 1974.)	T/hava kuvvetleri orgenerali

2. Determinans može da bude jednosufiksni izafet koji sa imenom (determinatumom) obrazuje određeni izafet. (I₁ – (n)in + N – (s)i).

P>İşte »Çevren« <i>Dergisi ilk sayısı</i> 1974'in başlangıcında yayın dünyamıza katıldı. (26. 12. 1974.)	T>İşte »Çevren« Dergisi'nin ilk sayısı
P/Türkçe <i>dersin programına göre</i> (...). (2. 2. 1980.)	T/Türkçe dersinin programına göre
P/Reşit İsmet ise <i>Korni grubun...</i> »Tarla baba lan« <i>ezgisini</i> okudu (21. 4. 1970.)	T/Korni grubunun ezgisi-ni
P/(...) <i>Hırvatistan Komünistler Birliğinin başkanı</i> (...) (28. 1. 1971.)	T/Hırvatistan Komünistler Birliğinin başkanı

3. Veza jednog besufiksnog izafeta kao determinansa i imena kao determinatuma. (I_o + N – (s)i).

P/*Beyaz Sarayın* yılları (29. 4. 1981.)

T/*Beyaz Saray* yılları

6. SINTAKSA REČI DAHA

Ukoliko se ne koristi za građenje komparativa, reč *daha* (još) u turskom se upotrebljava postpozicionalno, to jest iza skupine reči koje čine jedan jedinstveni pojam-sintagmu. Ova sintagma je besufiksni izafet, čiji je determinans količinski broj.

P/*Remont kendi sahasında son sıralarda bulunan Graniçar (sic!) ile daha iki puan kazanabilecektir.* (23. 3. 1972.)

T/*Graçaniçar*'dan iki puan daha kazanabilecek

P/*Cevdet Cafa'dan başka Yugoslavyalı daha üç ressam...* (10. 5. 1975.)

T/*üç ressam daha...*

P/*Kosova bölgesinde daha yedi kitaplık açılacaktır.* (30. 10. 1976.)

T/*yedi kitaplık daha*

P/*Çok geçmeden daha bir sır meydana çıkar.* (29. 12. 1979.)

T/*bir sır daha*

P/*Daha bir yıldız.* (26. 10. 1971.)

T/*bir yıldız daha*

P/(...)*oturuma katılan üye ülkeler daha bir kere* (...). (27. 10. 1970.)

T/*bir kere daha*

Ovde se oseća uticaj srpskohrvatkog jezika u kome se prilog još stavlja ispred ovakvih sintagmi (još jedan razred).

7. SUFIKS -KI

7. 1. Sufiks *-ki*⁷⁷ sa lokativom imena gradi mesne i vremenske prideve. On se često koristi u funkciji odreditelja u značenju 'onaj koji je u, ono što je u, koji je(su) u'.

P/*Kosova'da yaşayan millet ve milliyetlerin son otuz yıl içinde yazını* üzerinde de durulacaktır. (4. 10. 1975.)

T/*son otuz yıl içindeki yazını*

P/*600 sayfalık bu kitapta yazarlar üzerine temel bilgiler verilmiş* (16. 5. 1981.)

T/*600 sayfalık bu kitaptaki yazarlar üzerine...*

P/*Kosta Rika ile Kübe arasında konsolosluk düzeyinde ilişkileri 15 yıl(...)* (16. 5. 1981.)

T/*düzeyindeki ilişkiler*

P/(...)*Uluslararası ilişkilerinden bazı sorunlar(...)* (4. 10. 1975.)

T/*uluslararası bazı ilişkilerdeki*

7. 2. Ime + *de/da* + *ki* sa postpozicim *gibi* prevodi se 'kao što, kao onaj(ono) u'.

P/*Eğer ilk karşılaşmada gibi serbest, güzel, ataklı oyun çıkarırsalar...* (9. 11. 1972.)

T/*ilk karşılaşmadaki gibi*

P/*İkinci yarıda, ilk yarıda gibi konuk takımın yarısında oynandı.* (6. 6. 1971.)

T/*ilk yarıdaki gibi*

7.3. Sufiks *-ki* takođe može da se doda na genitiv imenice ili zamenice. U suprotnim rečenicama kao što je:

P/*Bu toplantılara iyi öğrencilerin ebeveynini geliyor, zayıf olanların ise gelmekten çekiniyorlar.* (20. 7. 1972.)

T/*zayıf olanların ise; zayıf olanların ebevejleri ise*

-ki ne može da se izostavi, jer je zamena za reč »ebeveyler« koja se izostavlja u drugoj rečenici da bi se izbeglo ponavljanje.

8. SLAGANJE BROJA I IMENICE

8.1. Za razliku od srpskohrvatskog jezika u kojem količinski brojevi zahtevaju množinu imenice, u turskom jeziku brojevi zahtevaju imenicu u jednini.

P/7 büyük kapalı *salonların* inşaatına yakınlarda başlanacak. (1. 8. 1974.) T/7 büyük kapalı salonun(...)

P/239 meşhur *ozanlar, yazarlar, alimler*(...). T/239 meşhur ozan, yazar, alim (29. 12. 1979.)

Međutim, ovo pravilo, kao i mnoga druga, ima svojih izuzetaka. *Kırk yığıtler* je primer iz starog anadolskog turskog⁶², koji se smatra »najčistijim periodom u razvoju zapadnog turskog⁶³«. Imenice koje sa brojevima čine jednu celinu i koje su kao takve u čestoj upotrebi, primaju nastavak za množinu, kao na primer *kırk harâmilər* (40 hajduka), *yedi meşaleciler* (sedam lučonoša), ili *üç silahşorlar* (tri musketira). U gore navedenim primerima iz »Tana« nije reč o posebnim entitetima, zbog čega imenice ne mogu da stoje u množini.

8.2. Iza količinskih brojeva u množini sa sufiksom -ca takođe dolazi imenica u jednini.

P/onbinlerce *gençler* (5. 5. 1980.) T/onbinlerce genç

9. POSTPOZICIJA İÇİN

Srpskohrvatski predlog »za« trañsponuje se na turski različitim lingvističkim sredstvima. Prema našim zapañanjima to mogu biti:

1. druge postpozicije (za gotov novac -*peşin para ile*)
2. izafet (borba za mir -*barış savaşı*)
3. ekvivalent, cena se iskazuje dativom (zub za zub -*diş diş*: Kupila sam za 20 lira -*20 liraya aldım*)
4. imenice na *lik* (za sada -*şimdilik*; za prodaju -*satlık*)
5. glagolska rekcija (čeznuti za - *hasretini çekmek*)
6. gerundiji (za uspomenu - *hatıra olarak*)
7. ili se uopšte ne prevodi

Iz prethodnog proizilazi da se svako srpskohrvatsko »za« ne sme apriori prevoditi sa »için«, već se mora naći odgovarajuće rešenje u zavisnosti od konteksta.

P/Buraya da *iki ruble için* taksıyla geldik. T/iki rubleye (27. 10. 1970.)

P/4 *para için* ucuzlayacak (28. 11. 1975.) T/4 para kadar

P/Dünyamız ve bununla birlikte kendimiz bir yıl için yaşlanacağız. (29. 12. 1979.) T/bir yıl yaşlanacağız

Postpozicija *için* ne može da stoji iza procenata i iza količinskog priloga za izražavanje stepena radnje (*kat, misli*) kao u srpskohrvatskom. Umesto *için* treba da se upotrebi postpozicija *kadar*, ili da se izostavi u prevodu:

62. M. Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Sofya 1967, str. 237.

63. S. Đinđić, *Udžbenik...* str. 7.

- P/(...) geçen yılki alış-verişi %20 için artacaktır (10. 11. 1970.) T/%20 (kadar) artacak
- P/Kosova'nın ilerideki gelişmesi yurumuzun gelişmesi yurdumuzun gelişme oranıyla kıyasen yüzde 60 için daha büyük olmalıdır. (4. 10. 1975.) T/yüzde 60 daha büyük olmalı
- P/Çalışma esasının genişletilmesi sağlayan ara-çlar ise 2,3 kat için artmış. (16. 5. 1981.) T/2,3 kat (kadar) artmıştır

9.2. Jedan od načina obrazovanja namernih (finalnih) rečenica jeste pomoću infinitiva, ili skraćenog infinitiva (sa prisvojnim sufiksom) i postpozicije için:

- P/Eski toprak sahiplerinden bu gibi arsaların *satın alınmaması* Priştine ve çerçevesindeki yaşayan kenttaşları bu vesileyle uyarıyoruz. (28. 9. 1972.) T/... satın alınmaması için
- P/Geçen hafta Prizren Belediyesi Sendikalar Birliğinin yapılan konferansında Prizren Belediyesiinde 6 ay içinde üretimde elde edilen sonuçların incelenmesi ve sendikalar birliğinin işsralarında bulunanların daha iyi *olmasında* ilerideki ödevler görüşüldü. (24. 10. 1974.) T/... iyi olması için...
- P/Kadının başarılı *olabilmesi* gene toplumda kimi yeniliklerin yapılması öngörülmelidir. (4. 10. 1975.) T/başarılı olabilmesi için
- P/Türkçeyi olduğu gibi İngilizceyi de *öğrenmek* ilgi gösteriyor. (10. 5. 1975.) T/öğrenmek için ilgi gösteriyor

10. GLAGOLSKA REKCIJA

İzvestan broj turskih glagola zahteva da reč na koju se odnose (upravljana reč) bude u određenom kosom padežu, ili da primi određeni veznik. Turski glagol ne upravlja uvek *istim* padežom kao u srpskohrvatskom. U rečnicima se obično daje glagolska rekciya, jer se glagolsko značenje menja u zavisnosti od padeža upravljane reči.

10.1. GLAGOLI KOJI ZAHTEVAJU DATIV:

- P/Ondan sonra *onu* daha çok acıyorum. T/DAT-ACIMAK ona (25. 10. 1975.)
- P/Yugoslavya Komünist Partisi Merkez Komitesinin Politbürosunun 4 Temmuz 1941 yılında getirdiği(sic!) *karar* da bu açıdan bakılmalıdır. (13. 1. 1972.) T/DAT-BAKMAK karara
- P/Önümüzdeki günlerde Yugoslavya dağlarında *çevrilmesi* başlanacak Sutyaska adlı filmde(...) (11. 10. 1970.) T/DAT-BAŞLAMAK çevrilmesine
- P/*Savaşı* devam edip etmiyeceğimize... (23. 5. 1974.) T/DAT-DEVAM ETMEK savaşa
- P/*Evimizde* Behar, Novi Behar ve o zamanın daha birçok, dergileri gelirdi. (29. 12. 1979.) T/DAT-GELMEK evimize
- P/Kosova sıcaklık objesinin *kaldırılmasında* *iştirak* eden yerli ve yabancı kurmular. (14. 7. 1970.) T/DAT-İŞTİRAK ETMEK kaldırılması-na

- P/Sözü geçen bu birinci uluslararası Balkan *gösterileri* her ülkeden ikişer temsilci katılacaktır. (21. 1. 1976.) T/DAT-KATILMAK gösterilerine
- P/Cevap veremediğinden Nur utanıp yüzü kızmış *yerinde* oturmuştu. (21. 11. 1974.) T/DAT-OTURMAK yerine
- P/Sosyalist özyönetimli toplumumuzda çalışmakta olan kadınların toplumsal *durumu* her zamandan daha çok önem verilmektedir. T/DAT-ÖNEM VERMEK duruma
- P/Ah ona... »gösteririm ben ona« *demeği* utandırmıyorum. (20. 7. 1972.) T/DAT-UTANMAK demeye
- P/Tıp uzmanları... hapların... *vücutta* zarar getirdiğini de göstermektedir. (16. 8. 1980.) T/DAT-ZARAR GETİRMEK vücuta
- P/Hatırlarsan eskiden sınıfta bulunduğum sırada öğretmenin *seni* da sormuştu. (21. 11. 1974.). T/DAT-SORMAK sana

Glagol *sormak* sa dativom znači »pitati nekoga«, a sa akuzativom »pitati za nekoga«.

10.2. GLAGOLI KOJI ZAHTEVAJU AKUZATIV

- *P/Bu törelerin çiğnenmesine Hasanaginiça tarafından *istendiği* açığa vurur. (29. 12. 1980.) T/ACC-AÇIĞA VURMAK istendiğini
- P/Yalnızca *şu* anımsamalımsınız ki(...) T/ACC-ANIMSAMAK şunu
(16. 8. 1980.)
- *P/Yeşil mantarlardan kuzey *yönü* anlarız. T/ACC-ANLAMAK yönünü
(16. 8. 1980.)
- P/Bu sözlüğü A-Ş harfine kadar ancak 1967 yılında *bitirmeğe* başardım. (27. 12. 1973.) T/ACC-BAŞARMAK bitirmeyi
- P/Priştine ilk yarıda aldığı yenilginin *acısını* çıkarmak amacıyla maça başladı. (6. 6. 1971.) T/ACC-ÇIKARMAK acısını
- *P/Kendi kendine dönmek, kadro *sorunu* çözmek (...) (20. 5. 1969.) T/ACC-ÇÖZMEK sorununu
- P/Girmiş *olduğu* doğrulamaktadır. T/ACC-DOĞRULAMAK olduğunu
(16. 4. 1980.)
- P/Kosova'da yaşayan millet ve milliyetler ülkemizde de millet ve milliyetler arasında kardeşlik *birliği* geliştireceklerine ve aralarındaki *işbirliği* geliştireceklerine söz veriyoruz. T/ACC-GELİŞTİRMEK birliğini işbirliğini
(26. 4. 1975.)
- *P/... bu nedenle »Kristal vazo« *ödülü* kazanmıştır. (12. 11. 1974.) T/ACC-KAZANMAK ödülünü
- P/Kosova yurttaşları *kardeşlik-birliği* koruyacaklar. (26. 4. 1975.) T/ACC-KORUMAK kardeşlik-birliğini
- *P/Tan'ın 10. yıldönümü kutlarken (...) T/ACC-KUTLAMAK 10. yıldönümü
(25. 4. 1979.)
- *P/Yugoslav yazının bölünmez bir *parçası* oluşturur. (25. 4. 1979.) T/ACC-OLUŞTURMAK parçasını
- P/(...) 1976 yılına değin bölge bütçesine ilişkin başlangıç *esaslar* saptandı. (28. 11. 1975.) T/ACC-SAPTAMAK esasları
- P/Türk öğrencisini *tanıtma*ya uygun bulduk. T/ACC-UYGUN BULMAK tanıtmayı
(10. 5. 1975.)
- P/İran Şahı *ülkemize* ziyaretinin ilk gününde... T/ACC-ZİYARET ETMEK ülkemizi
(31. 5. 1973.)

Iz primera koji su obeleženi zvezdicom (*), vidimo da se akuzativni nastavak vrlo često izostavlja u slučajevima kada upravljana reč ima prisvojni sufiks trećega lica.

10.3. GLAGOLI KOJI ZAHTEVAJU LOKATIV

P/Yas *defterine* bölgemizin ve belediyemizin en T/LOC-YER ALMAK *defterinde*
yüksek görevlileri yer aldılar. (8. 5. 1980.)

10.4. GLAGOLI KOJI ZAHTEVAJU ABLATIV

P/Lenin'in portreleriyle süslenmiş Aleksandır T/ABL-GEÇMEK *bulvarından*
Stanbulski *bulvarıyla* geçiyoruz. (19. 1. 1971.)

Glagol *geçmek* sa ablativom znači 'proći kroz'. On se upotrebljava i uz dativ i akuzativ, ali tada dobija drukčije značenje.

P/Yeni *toprakaların* istifade edilmesiyle (...) T/ABL-ISTIFADE ETMEK *topraklardan*
(28. 11. 1975.)

Iz navedenih primera se vidi da je kod bilingvalnih Turaka učestala pojava da glagole upotrebljavaju u sintaksičkom okruženju koje je karakteristično za srpsko-hrvatski. Primiteli smo da su greške ove vrste učestalije kod nosilaca tursko-srpsko-hrvatskog dvojezičja, nego kod ljudi koji uče turski kao strani jezik, što nas navodi na pretpostavku da narušavanje norme u ovom smislu započinje još u procesu usvajanja jezika. Uprkos razvijenom školstvu na maternjem jeziku, ipak se elementi nestandardizovanog govora, usvojeni u ranom uzrastu, ispoljavaju u vidu odstupanja ove i druge vrste.

11. GLAGOLSKI IZRAZI

U ovom poglavlju skupili smo glagole analitičkog i izvestan broj glagola sintetičkog tipa koji se pogrešno upotrebljavaju ili su pogrešno izvedeni⁶⁴. Analitički (sastavljeni) glagoli grade se od imena i glagola, a sintetički su korenski i denominalni⁶⁵.

Greške ovog tipa koje smo uočili, nametnule su nam sledeće svrstavanje:

— Upotreba analitičkog glagola umesto sintetičkog (*ayaklama yapmak-ayaklanmak*).

— Upotreba pogrešnog glagola uz ime (*çelenk takmak -çelenk koymak*). Ove greške se javljaju verovatno kao posledica uticaja sredine u kojoj su živeli.

— Upotreba pogrešnog imena uz glagol (*ölçüler almak -önlemler almak*).

— Upotreba pogrešnog imena i glagola (*işe koyvermek -hizmete açmak*). Ove greške se javljaju zbog doslovnog prevođenja sa srpskohrvatskog, to jest prevodi se reč po reč, a smisao se zanemaruje.

64. Ovo nije jedina podela turskih glagola. N. N. Džanašija u svom radu »O formal'nyh griopah tureckoga glagola« u delu: Vostočnaja Filologija III, Tbilisi, 1973, str. 162-165 daje klasifikacije različitih autora da bi na kraju izlaganja bila prihvaćena Kononovljeva podela na sintetičke i analitičke glagole, s tim što se sintetički dalje dele na dve grupe: Glagole prvog sastava (korenski, denominalni, složeni) i glagoli drugog sastava (reciprok, kauzativ, pasiv, aspekt), a analitički se dele na složene i sastavne.

65. A. N. Kononov, Gramatika savremenog tureckoga literaturnog jazyka, Moskva-Leningrad 1956, str. 255-274.

— Sintetički glagoli koji imaju isto značenje kao u srpskohrvatskom, ali ne mogu da se upotrebljavaju u istom kontekstu. (*varmak -gelmek, gitmek*).

Svaki izraz ima značenje koje se razlikuje od pojedinačnih značenja njegovih konstituenata. Ako se upotrebi pogrešno ime ili glagol u izrazu, on gubi svoje idiomatsko značenje i može jedino da se upotrebljava u leksičkom značenju. Na primer: *anıt kaldırmak* se u »Tanu« upotrebljava u značenju podići spomenik – izgraditi, mada u turskom Turske taj izraz znači izmestiti spomenik, to jest, preneti odnosno, podići fizički. Podići spomenik u prvom smislu se kaže *anıt kurmak, anıt yapmak*.

TAN	SRPSKOHRVATSKI	ISPRAVNO
açıklama vermek 27. 8. 1971.	objasniti, pojasniti	açıklama yapmak
akşam yemeği yapmak ⁶⁶ 19. 1. 1971.	večerati	akşam yemeği yemek
alkışlama söndürmek 21. 4. 1970.	stišati aplauz	alkışlamayı durdurmak
anıt kaldırmak	podići spomenik	anıt kurmak, anıt yapmak
ayaklanma yapmak 24. 8. 1971.	pobniti se	ayaklanmak
bel çökmek 24. 3. 1970.	saviti se pod teretom, propasti	bel vermek
böbürlenmek ⁶⁷ 26. 11. 1977.	ponositi se	övünmek gurur duymak
çadır açmak 27. 7. 1976.	razapeti šator	çadır kurmak
çağırılmak 6. 9. 1973.	nazivati	adlandırılmak
çelenk takmak 11. 10. 1970.	položiti venac	çelek koymak
darbe uygulanmak 27. 3. 1976.	izvršiti udar	darbe yapmak darbe gerçekleştirmek
ders tutmak 20. 5. 1969.	držati čas	ders vermek
desteğe uğramak 20. 12. 1975.	dobiti podršku, imati podršku	desteğe sahip olmak
ele sağlamak 12. 6. 1976.	snabdevati, dobijati	elde etmek
entervü vermek	dati intervju	-a konuşma yapmak, -la mülakat yapmak, demeç vermek, beyanat vermek
fakülteyi bütünlemek 8. 6. 1971.	završiti fakultet	fakülteyi bitirmek
festival tutmak 12. 1. 1971.	održavati festival	festival yapmak
gol yapmak 6. 6. 1971.	dati gol	gol atmak
görevden serbest bırakmak 11. 1. 1973.	osloboditi dužnosti (nekoga)	görevden uzaklaştırmak
görüşme yürütmek 16. 6. 1970.	voditi razgovor	görüşme yapmak
güvenoyu kazanmak 5. 6. 1980.	dobiti glas poverenja	güvenoyu almak
haber kabul etmek 5. 5. 1980.	primiti vest	haber almak

66. Ovaj izraz znači »spremiti večeru«; U »Tanu« se upotrebljava kao »večerati«: »Otelin lokantasında bir orkestre sekizli müzik yaparken *akşam yemeğini yapıyoruz* (19. 1. 1971.). Glagol YAPMAK može da ide uz KAHVALTI jer »doručkovati« može da se kaže KAHVALTI ETMEK ili KAHVALTI YAPMAK, ali uz AKŞAM YEMEĞİ nikako ne može:

67. Glagol BÖBÜRLENMEK VIŞE ZNAČI »praviti se važan, hvaliti se, šepuriti se«, znači ponositi se u nekom negativnom smislu. Zato u primerima kao što su: »Bugün böbürlenebileceğimiz bir kerteçedir tanıtma araçları Kosova Sosyalist Özerk Bölgesinde (25. 4. 1979.) treba da se upotrebi glagol ÖVÜNMEK ili GURUR DUYMAK.

hayat standarını kaldırmak 21. 2. 1976.	podići životni standard	hayat standardını yükseltmek
hizmete vermek 11. 1. 1973.	pastiti u rad, otvoriti	hizmete açmak
intikam çıkarmak 25. 10. 1973.	osvetiti se	intikam almak
işe koyvermek 14. 7. 1970.	pastiti u rad	hizmete açmak
kahveyi bakmak 21. 11. 1974.	gledati u šolju	kahve falına bakmak
kanat sallamak 27. 4. 1974.	mahati krilima	kanat çırpma
karar getirmek 24. 3. 1970.	doneti odluku	karar vermek, karar almak, kararlaştırmak
kıvamına başlamak 19. 4. 1980.	zgsnuti se, fig. pogodan trenutak za nešto	kıvamına gelmek, kıvamını bulmak
komaya düşmek 5. 5. 1980.	pasti u komu	komaya girmek
konferans tutmak	održati sednicu	konferans yapmak
konser sunmak 27. 4. 1974.	održati koncert	konser vermek
konuşma yürütmek 27. 12. 1973.	voditi razgovor	konuşma yapmak
körüklemek ⁶⁸ 25. 4. 1979.	podsticati	teşvik etmek
liseyi bütünülemek	završiti gimnaziju	liseyi bitirmek
mektupta denilmek 19. 1. 1971.	kazati u pismu	mektupta belirtmek
meşdan bulmak 5. 5. 1980.	pojavititi se	meşdana çıkmak
nöbet yapmak 19. 1. 1971.	čuvati stražu, biti na straži	nöbet beklemek, nobet tutmak
obje kaldırmak 14. 7. 1970.	podignuti objekat	tesisat yapmak, tesisat kurmak
olay olagelmek 14. 2. 1981.	desiti se (nešto)	olay meşdana gelmek
oturum tutmak 21. 4. 1970.	držati sednicu	oturum yapmak
ödül için koşmak 30. 10. 1976.	takmičiti se za nagradu	ödül için yarışmak
ölçüler almak 10. 11. 1970.	preduzeti mere	önlemler almak, tedbirler almak
ön salmak 27. 4. 1974.	predvoditi	önde gelmek, önde yer almak
önsözünde bulunmak 24. 2. 1972.	dati uvodnu reč	sunuş konuşması yapmak
önsözü vermek 8. 12. 1970.	dati uvodnu reč	önsözü sunmak, önsözü takdim etmek
paslamak (top) 6. 6. 1971.	dodati (loptu)	pas vermek
plan getirmek 4. 10. 1975.	doneti plan	plan sunmak
saygılamak 25. 4. 1979.	poštovati	saygı göstermek
satışa koyvermek 9. 10. 1976.	pastiti u prodaju	piyasaya sürmek, piyasaya çıkarmak
sekte etmek 3. 2. 1972.	zaustaviti	sekteye uğratmak, sekte vermek
sınavda düşmek 13. 6. 1981.	pasti na ispitu	sınavda kalmak
sınıf bütünülemek 28. 7. 1970.	završiti razred	sınıf geçmek, sınıf bitirmek, sınıfı tamamlamak
sinir yapmak 24. 11. 1974.	nervirati nekoga	sinirlendirmek, sinir etmek
sona varmak 5. 4. 1975.	završiti se	sona ermek
soru yapmak 20. 5. 1969.	uputiti pitanje nekome	soru yöneltmek, soru sormak
süprize uğratmak 28. 4. 1970.	iznenaditi	süpriz yapmak
şeride doldurmak 29. 9. 1970.	snimiti na traku	banda doldurmak, banda çekmek banda almak
tartışma yürütmek	voditi raspravu	tartışma yapmak, tartışma sürdürmek

68. **KÖRÜKLEMEK** vişe se upotrebljava u smislu huškati, podsticati na nešto loše.

temasa gelmek	doći u vezu sa	temas kurmak, temasa geçmek temasa etmek
toplanti haline gelmek 10. 12. 1977.	sastati se	toplanmak
toplanti tutmak varmak ⁶⁹ 9. 11. 1972.	držati sastanak stići	toplanti yapmak gelmek, gitmek
yarışma tutmak 20. 4. 1971.	održavati takmičenje	yarışma yapmak
yas bildirmek 8. 5. 1981.	objaviti žalost	yas ilân etmek
yatırmak 9. 10. 1976.	investirati	yatırım yapmak
yayın tutmak 24. 8. 1971.	dati obaveštenje	yayın yapmak
yayın yayınlamak 27. 4. 1974.	objaviti	yayın yapmak
yönetmek 21. 11. 1981.	predvoditi (delegaciju i sl.)	başkanlık etmek
yol götürmek 24. 5. 1980.	voditi (put)	yol gitmek
yolu sapmak 16. 8. 1980.	skrenuti s puta, izgubiti put	yolu sapıtmak, yolu şaşırnak

11.1. Na osnovu sakupljenog materijala, došli smo do sledećih zaključaka:

U najvećem broju primeraka pogrešno se upotrebljavaju glagoli *bütünlemek* (završiti), *tutmak* (držati, održati) i *yürütmek* (voditi).

BÜTÜNLEMEK (dopuniti, popuniti, dovršiti) u »Tanu« se upotrebljavaju u značenju »završiti«, umesto glagola *bitirmek*. Izrazi kao što su *okulu bütünlemek*, *liseyi bütünlemek*, *fakülteyi bütünlemek* itd. treba da glase *okulu bitirmek*, *liseyi bitirmek*, *fakülteyi bitirmek* itd.

Glagol *TUTMAK* znači »uhvatiti nešto rukom, držati nešto konkretno« i ne može da se upotrebljava u izrazima kao što su *ders tutmak* (držati nastavu, držati čas), *konferans tutmak* (držati predavanje, sednicu), *toplanti tutmak* (držati sastanak) itd., jer je reč o apstraktnim pojmovima. Ovi izrazi se grade s glagolom *yapmak*.

YÜRÜTMEK (sprovoditi, primeniti, voditi) ne može da se upotrebi uz svaku imenicu u značenju »voditi«. U rečnicima se obično daju izrazi koji zahtevaju glagol *yürütmek* (na primer: *ekonomik*, *politik* ve *teoretik* savaş *yürütmek*-voditi ekonomsko-politički i teorijski rat). Zato bi u izrazima kao što je *konuşma yürütmek* trebalo da stoji *konuşma yapmak*.

Upotreba ova tri glagola u navedenim izrazima je toliko česta u govornom kao i u pisanom jeziku Turaka iz Jugoslavije, da se to više ne može smatrati greškom već osobenošću lokalnog govora.

12. OLARAK

Olarak je gerundij na *-erek* glagola *olmak*. Pored svog osnovnog značenja kao gerundija, može da znači »za« kao u svojstvu⁷⁰ (na primer kao idealna žena – *ideal*

69. Ovaj glagol se u turskom upotrebljava uz predmete, a ne uz živa bića. U zavisnosti od situacije, za ljude se umesto *varmak* koriste glagoli *gelmek* ili *gitmek*. Npr.: *Tren istasyonu vardi* (voz je stigao u stanicu). Međutim, ne može da se kaže »*Cumhurbaşkanı Yosip Broz Tito' geçen salı günü Üsküp'e vardi* (9. 11. 1972.)«. Pošto je drug Tito stigao u neko drugo mesto, a ne u Prištinu (gde se vest objavljuje) rečenica treba da glasi: *Cumhurbaşkanı Yosip Broz Tito geçen salı günü Üsküp'e gitti*. Da je stigao u Prištinu rečenica bi trebala da glasi: (...) *Priştine'ye geldi*, a u oba slučaja prevodi se »stigao je«.

70. U govornom jeziku Turci često mešaju značenja *gibi* i *olarak* (*öğretmen gibi çalışıyorum* umesto *öğretmen olarak çalışıyorum*). Greške ove vrste nismo primetili u »Tanu«.

bir kadın olarak). Međutim, ako želimo da iskažemo cenu (za 30 dinara...) u turskom se koristi dativ, a ne gerundij *olarak*.

P/Örneği (sic!) 300 dinar *olarak* satılmaktadır. (2. 2. 1980.)

T/Tanesi 300 dinara satılmaktadır.

12.1. Izraz »u vezi sa« neretko se pogrešno upotrebljava u srpskohrvatskom bez sveze »sa«. Analogno tome, i u »Tanu« se često ovaj izraz koristi pogrešno. Izraz *ile ilgili* zahteva i gerundij *olarak*.

P/Priştine'nin şansları *ile ilgili* Aço Milaçiç ile konuştuk. (10. 5. 1975.)

T/Priştine'nin şansları *ile ilgili* olarak...

P/Bununla *ilgili* belirtmeye gerekir ki(...). (21. 2. 1976.)

T/Bununla *ilgili* olarak belirtmeye gerekir ki(...)

P/Bununla *ilgili* Japonya basını Tito'nun konuşmasından bölümler aktararak(...) (25. 4. 1979.)

T/Bununla *ilgili* olarak...

12.2. *Olarak* je vrlo produktivna reč za građenje priloških izraza od imenica i prideva (*netice olarak* - kao rezultat, *gizli olarak* - tajno...)

P/Şimdiye dek edinilen görgülere göre, bu tür talimlerin yapılması çok *başarılı* değerlendirilmiştir. (5. 7. 1980.)

T/...çok *başarılı* olarak değerlendirilmiştir

13. DIREKTAN I INDIREKTAN GOVOR

Tuđe reči ili misli doslovno se prenose na više načina:

1. Ako se prvo navodi tuđi govor, između direktnog govora i predikata glavne rečenice, ukoliko on nije glagol *demek*, mora da se umetne gerundij *diye* i izostavlja se upitnik.

P/Bir zamanlar bizde şiir var mı? soruyorduk. (19. 4. 1980.)

T/Bir zamanlar bizde şiir var mı diye soruyorduk.

P/O anda tüm delegeler ve misafirler Tito, Tito, haykırarak ayağa kalkmışlardır. (6. 6. 1974.)

T/O anda tüm delegeler ve misafirler Tito, diye haykırarak...

2. Ako direktnom govoru prethodi glavna rečenica sa gl. *demek* kao predikatom, iza njega mora da stoji sveza *ki*. Pri tom se izostavljaju dve tačke ispred direktnog govora.

P/Ilyas Kurteşi ... savaşımızın küçümsenildiğini belirttikten sonra dedi: (...) (26. 4. 1975.)

T/Ilyas Kurteşi ... dedi ki(...)

Ovakve greške se često javljaju pod uticajem srpskohrvatskog jezika, u kojem se direktno saopštenje najčešće iznosi posle predikata glavne rečenice. Ako se izostavi sveza *ki* (kao što je slučaj u 3. primeru), onda se predikat glagola *demek* stavlja iza direktnog govora, ili ređe unutar njega.

R e z i m e

JEZIK ŠTAMPE TURSKJE NARODNOSTI U JUGOSLAVIJI (LIST »TAN«)

Analizirajući jezik štampe turske narodnosti u Jugoslaviji nastojali smo da utvrdimo kakva su i kolika odstupanja u odnosu na standardni turski kojim se govori i piše u Republici Turskoj. Istraživanja smo obavili na korpusu lista »Tan« koji obuhvata sva godišta od početka njegovog izlaza 1969. do 1981. Ovaj bogati izvor građe pružio nam je mnoge dragocene podatke. Sva odstupanja koja smo utvrdili u komparativnoj analizi jezika »Tana« i jezika dnevnih listova koji izlaze u Turskoj (prvenstveno »Milliyeta« i »Cumhuriyeta«) nameću sledeći zaključak:

U jeziku štampe turske narodnosti, iako manje nego u govornom, oseća se lingvistička interferencija srpskohrvatskog kao jednog od jezika kojim se govori na Kosovu. U radu smo na više mesta isticali koliki je taj uticaj srpskohrvatskog. Evidentirane greške koje obuhvataju nezgrapno skovane termine, preslikavanje srpskohrvatskog jezičkog modela, mešanje skraćenog infinitiva i participija, direktnog i indirektnog objekta, pogrešna upotreba pojedinih padeža i glagolskih likova, mešanje značenja pojedinih reči i izvesne stilske i pravopisne greške, svedoče ne samo o interferenciji kontaktnih jezika, već ukazuju i na nedovoljno filološko poznavanje maternjeg jezika. Izvesna odstupanja od jezičke norme (najčešće u leksici) toliko su odmaćena da smo ih u radu svrstali u osobenosti ove jezičke dijaspore na našem tlu. S druge strane, upadljiva je neustaljenost grešaka što često zavisi od jezičke kulture samih autora i urednika. Vidni napredak u tom pogledu koji se zapaža iz godine u godinu, ukazuje da je ovaj jezik na putu da u bliskoj budućnosti izgubi varijantna obeležja. To potvrđuju i naponi koje u tom smislu ulažu članovi redakcije »Tana«.

S u m m a r y

LANGUAGE OF THE PRESS OF THE TURKISH NATIONALITY IN
YUGOSLAVIA (the »Tan« Newspaper)

In this paper we have analysed the language of the »Tan« newspaper from its first issue in 1969 till the end of 1981. Analysing and comparing the language of »Tan« with the language of the daily papers in Turkey (mainly »Milliyet« and »Cumhuriyet«) we have tried to find out how great are the differences between the standard Turkish and the Turkish language spoken in Yugoslavia. We have registered a number of examples of wrong use of idioms, imitations of the Serbo-Croatian language models, misusage of the verbal noun »-me« and the personal participle, direct and indirect object, incorrect use of some cases, verb aspects, and some stylistic and orthographic mistakes. In the same time we made the correction of the registered mistakes.

The analysed corpus gives evidence not only of interference of languages in contact, but also of insufficient knowledge of the mother tongue. Some exceptions from the language norm (mostly in lexis) are so common in this Turkish speaking community of Kosovo that we had to consider them not as mistakes but as a peculiarity of the Turkish language spoken in that part of Yugoslavia.